

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav světových dějin

Bakalářská práce

Tomáš Sedláček

**Příspěvek k dějinám antisemitismu v britské společnosti
v pozdně viktoriánské a edwardiánské éře.**

**A Contribution to the Development of Anti-Semitism in the
British Society in the Late-Victorian and Edwardian Age.**

Praha 2013

Vedoucí práce

PhDr. Jaromír Soukup, Ph.D.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracoval samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů.

V Praze, dne 24. července 2013

.....

Tomáš Sedláček

Chtěl bych poděkovat PhDr. Jaromíru Soukupovi, Ph.D. za odborné vedení, cenné připomínky a rady, bez nichž by tato práce nemohla vzniknout. Dále bych chtěl také poděkovat Tomáši Vojáčkovi a Ireně Šrámkové za pomoc s korekturou textu.

Klíčová slova (česky)

Velká Británie, antisemitismus, britská společnost, viktoriánská éra, East End.

Klíčová slova (anglicky)

Great Britain, anti-Semitism, British Society, Late Victorian Age, East End.

Abstrakt

Bakalářská práce je analýzou projevů britského antisemitismu v letech 1881-1914. Pojednává o postavení Židů v Anglii (Británii) před rokem 1881, převážně o procesu židovské emancipace a analyzuje změnu tohoto postavení v důsledku imigrace Židů z východní Evropy začínající právě v 80. letech 19. století. Poslední kapitola pak pojednává o projevech antisemitismu v souvislosti s vnitrostátní a zahraniční politikou státu, převážně během druhé britsko-búrské války.

Abstract

Bachelor thesis is analysing of British anti-Semitism between the years 1881-1914. Thesis is focused on the status of Jews in the Great Britain before the year 1881 and is focused mainly on the process of Jewish emancipation. Next part is analysing the change of their social status as consequence of the immigration of Jews from the Eastern Europe beginning right in the 1880s. The last chapter is explaining British anti-Semitism in consequences of state and foreign politics of Great Britain, mainly during the second Boer war.

Obsah

Úvod	1
1. Židé v Británii (Anglii) před r. 1881, proces židovské emancipace	5
2. Dopad imigrace na postavení Židů ve velké Británii	13
3. Projevy antisemitismu v souvislosti s politikou Velké Británie	24
Závěr	34
Prameny a literatura.....	37

Úvod

Antisemitismus stručně charakterizován jako nepřátelství vůči Židům je spjat s evropskými dějinami již od starověku. Nelze samozřejmě ztotožňovat moderní antisemitismus se starověkými protižidovskými předsudky, ale přesto jsou dějiny této nenávisti někdy označovány jako nejstarší setrvalá zášť v dějinách lidstva.¹

Středověký antisemitismus lze právem spojovat se silným vlivem církve, převážně církve katolické. Spolu se slábnoucím vlivem této instituce v průběhu novověku slábla i intenzita protižidovských projevů v některých částech Evropy. Mezi státy vystupujícími od 17. století, na dobové poměry vůči Židům poměrně vstřícně, byla i Anglie (Británie).

Během 19. století se středověký antijudaismus proměňuje v Evropě v antisemitismus moderní. Náboženské důvody protižidovské nenávisti jsou nyní nahrazovány důvody rasovými, případně společenskými. I v těch státech, kde antijudaismus stále nacházel silný ohlas, pak dochází, když ne k úplné transformaci, tak alespoň ke splnutí obou směrů. Původní antisemitské pověry a předsudky, které ze společnosti nikdy zcela nevymizely, jsou nyní upravovány tak, aby vyhovovaly měnící se době. Kromě mýtů o rituálních vraždách a kritiky židovského bohatství jsou stále častější obavy z nadměrného vlivu, který by Židé mohli mít na řízení světové politiky. Židovská komunita usídlená kvůli dějinným událostem po celé Evropě je tak ve stále propojenějším světě vnímána nejen jako cosi cizorodého, ale právě svou všudypřítomností i nebezpečného. Právě v 19. století vznikají mýty o celosvětovém židovském spiknutí majícím za úkol zničit křesťanský světový řád. Asi nejznámějším dílem, ve kterém jsou tyto názory uvedeny, jsou *Protokoly sionských mudrců* vydané na počátku 20. století v carském Rusku. Středověké chápání Žida co by lichváře a vraha Kristova je nyní rozšířeno o představy Žida manipulátora, bankéře, kapitalisty a revolucionáře.

Britská společnost byla pak až do 80. let 19. století prostá většiny těchto antisemitských názorů a i samotnými Židy byla situace v Británii vnímána

¹ Pro srovnání například SÁDEK, V. a kolektiv, *Židé – dějiny a kultura*, Praha 1997.

velmi pozitivně. Po té ovšem dochází k zásadní změně, kdy se najednou stávají větší projevy antisemitismu realitou i v Británii.

Mým cílem bylo analyzovat podobu britského antisemitismu, jeho projevy a důvody, které k němu tehdejší společnost vedly. Stejně jako důležité dějinné události, osobnosti, případně politické strany s tímto myšlením spojené a v neposlední řadě i to, jak byly tyto události vnímány britskou židovskou obcí.

Ještě několik vět k samotnému užití termínu antisemitismus dávajícího protižidovskou nenávist do rasových souvislostí. Židé sice nejsou jediným semitským národem, přesto ale antisemitismus spojujeme právě s touto etnickou skupinou. V této souvislosti byl pak termín poprvé použit roku 1879 v Německu. Na kolik je oprávněné užívání pojmu antisemitismus v rozdílných obdobích lidských dějin a pouze v souvislosti s protižidovskou nenávistí zůstává předmětem diskuze. V této práci užívám tohoto termínu kvůli časovému vymezení mnou sledovaného období, tedy konci 19. a začátku 20. století, ale i vzhledem k definicím spojujícím existenci jak rasových (etnických), tak náboženských předsudků právě v pojmu antisemitismus.

Samotná práce je rozdělena do tří kapitol. V první části je stručně analyzován proces židovské emancipace v Anglii (Británii). Na příkladu úspěšné snahy Židů plně se zapojit do britské společnosti v průběhu 19. století jsem se snažil zdůraznit změnu, kterou prodělaly britsko-židovské vztahy od počátku 80. let. V další části se věnuji přímo dopadům židovské imigrace v celém sledovaném období. Věnoval jsem se v ní jednak názorům různých společenských skupin na přistěhovalectví a následně popisu několika zlomových událostí, jakými byly například snahy o zákonné omezení imigrace. Ve třetí kapitole pak hodnotím projevy britského antisemitismu v souvislosti se soudobými politickými událostmi, převážně druhou britsko-búrskou válkou.

Při psaní práce jsem vycházel především ze zahraniční literatury. Jednalo se jednak o práce obecnějšího charakteru a následně o konkrétní práce zabývající se daným tématem. Z těch obecnějších jsem nejvíce pracoval s knihou editovanou Hilary Rubinstein: *The Jews in the Modern World, a history since 1750* (Londýn, 2002). Kromě stručného popisu dějin Židů ve Velké Británii a USA se autoři dále zabývají též dějinami Židů v carském Rusku či orientu. Více jak polovina práce je pak věnována dějinám Židů ve 20.

století, převážně v souvislosti s holocaustem, politikou Sovětskému svazu a izraelsko-palestinským konfliktem. Podobnou prací je i *Roots of Hate* (Cambridge, 2003) Williama Brustaina. Dále práce židovského autora Davida Vitala: *A People Aparte, The Jews in Europe 1789-1939*. (Oxford, 1999). Na rozdíl od výše uvedených prací nepopisuje Vital dějiny Židů v Evropě podle jednotlivých národních států, ale popisuje postupnou proměnu židovského postavení v Evropě. Velké Británii se pak nejčastěji věnuje v souvislosti s britskou reakcí na zahraniční události a kvůli procesu židovské emancipace.

Přímo britskými Židy se pak zabývají následující práce. Z práce *Albion and Jerusalem, The Anglo-Jewish Community in the Post-Emancipation Era 1858-1887* (New York, 2009) Michaela Clarka jsem vycházel při analýze britsko-židovských vztahů na počátku mnou sledovaného období a při analýze britských i židovských názorů na danou situaci. O daném období, ale i o dalším vývoji postavení Židů v Británii, podrobněji pojednává práce Davida Feldmana: *Englishmen and Jews* (Yale, 1993) sledující problematiku v období let 1840-1914. Kromě procesu emancipace se tedy Feldman věnuje i židovské imigraci do Británie a jejím politickým i společenským důsledkům. Přímo o britském antisemitismu od středověku po protizidovské názory druhé poloviny 20. století, nazývané jako anty-sionistické, píše Anthony Julius ve své práci *Trials of the Diaspora* (Oxford, 2012). Jedná se o nejpodrobnější a nejnovější práci o britském antisemitismu z uvedených děl. Další informace o postavení Židů v Británii pak lze najít v uvedených dílech Davida Feldmana a Michaela Clarka. Prací nejstarší, byť dodnes uváděnou, pak je *History of the Jews in England* Cecila Rotha poprvé vydané v roce 1941.

Obecné informace o viktoriánské (edwardiánské) Británii jsem čerpal z práce Geoffreye Searla: *A New England? Peace and War 1886-1918* (Oxford, 2004) vydané v rámci ediční řady *The New Oxford History of England*. Podrobnosti o dělnickém hnutí a spřízněných politických stranách jsem čerpal z práce Joseho Harrise: *Private Lives, Public Spirit: Britain 1870-1914* (Oxford, 1993).

Vzhledem k úzké souvislosti mnou zvoleného tématu s dějinami Židů ve východní Evropě jsem čerpal i ze Švankmajerových *Dějin Ruska* (Praha, 1995) vydaných v ediční řadě Lidových novin, dále také z článku Václava Vebra *Židé v carském Rusku* publikovaném ve sborníku *Židé v novodobých*

dějínách (Praha, 1997) sestaveného stejným autorem a v neposlední řadě také z diplomové práce *Židovská emigrace z Ruska, 1881–1953, srovnání carského a stalinského období* (Brno, 2010) Evy Bártové. O postoji Velké Británie k persekuci východoevropských Židů pak přímo pojednává práce Sama Johnsona: *Pogroms, Peasents, Jews. Britain and Eastern Europes „Jewish Question“* (Basingstoke, 2011).

Pokud jde o prameny, využil jsem oficiální zprávy britské vlády týkající se židovské imigrace ve sledovaném období. K těmto dokumentům jsem měl dočasný přístup na webových stránkách *House of Commons – Parliamentary Papers*² umožněný FF Univerzity Karlovy. Zvláště v první kapitole jsem pak pracoval s webovou stránkou *Jewish Encyclopedia*³, na které se nachází kompletně digitalizovaná dvanáctisvazková *Jewish Encyclopedia* vydaná v letech 1901-1906. Tato práce byla přínosná zejména při vyhledávání významných židovských osobností.

Přímo k tématu se mi nepodařilo objevit žádnou českou odbornou literaturu. Práce v českém jazyce, které jsem při psaní využíval, jsou převážně obecného charakteru. Takovou prací jsou třeba Messadiého *Obecné dějiny antisemitismu* (Praha, 2000). Tato kniha může posloužit jako úvod do dějin antisemitismu, bohužel je v ní ale silně patrné autorovo proticírkevní zaměření. Stejně povahy je pak i práce Davida Johnsona *Dějiny židovského národa*, popisují židovské dějiny od biblických časů.

² <http://parlipapers.chadwyck.com/marketing/index.jsp>

³ <http://www.jewishencyclopedia.com>

1. Židé v Británii (Anglii) před r. 1881, proces židovské emancipace

Antisemitské myšlení a názory jsou nedílně spjaté s evropskou středověkou společností včetně té anglické. Ačkoliv nelze doložit, kdy přesně se v Anglii usídlily první větší židovské komunity, je možné předpokládat, že se tak stalo na přelomu 11. a 12. století v důsledku antisemitských bouří, které probíhaly na kontinentě během křížových výprav.⁴

Útěk na Britské ostrovy poskytl Židům, alespoň dočasný azyl, který trval po dobu vlády Jindřicha I.,⁵ jenž jim garantoval zvláštní práva.⁶ Situace se začala zhoršovat již po Jindřichově smrti, ačkoliv přelomovým obdobím byla vláda Richarda I.⁷ Dnes je možné se domnívat, že vzrůstající počet protizidovských útoků nebyl zaviněn panovníkem, nýbrž šlechtou, která v Anglii ovládala politické dění během účasti krále na křížové výpravě. Pravdou je, že ačkoliv se Richard I. do jisté míry zasloužil o zlepšení židovského postavení a opětovné zavedení královského práva, jeho laxní přístup k vládě praktické zlepšení znemožnil.⁸

V průběhu středověku se postavení Židů v Anglii již příliš nezlepšilo, naopak za vrchol středověkého antisemitismu je možné považovat vládu Eduarda I. (1272-1307), jenž po předchozích restrikcích nakonec roku 1290 židovskou komunitu ze země zcela vypověděl. Anglie se tak stala první evropskou zemí,⁹ která se k takovému kroku uchýlila.¹⁰ Spolu s židovskou

⁴MESSADIÉ, G., *Obecné dějiny antisemitismu*, Praha, 2000, s. 153. O projevech antisemitismu po vyhlášení křížových výprav hovoří i BRIDGE, A., *Křížové výpravy*, Praha, 1995.

⁵ Jindřich byl čtvrtým synem Viléma dobyvatele a třetím normanským králem Anglie vládnoucím v letech 1100-1135.

⁶ Jednalo se o královskou chartu garantující Židům volný pohyb, osvobození od cel, právo být souzen židovským náboženským soudem či přísahat na Tóru. Od Jindřichovy vlády byli Židé osobním majetkem panovníka a ten od nich za poskytnuté výhody získával značné finanční prostředky.

⁷ Richard vládl v Anglii alespoň formálně v letech 1189-1199. Společně s francouzským králem Filipem II. Augustem se zúčastnil třetí křížové výpravy do Svaté země. Více o osudech anglického panovníka viz OBERMEIER, S., *Richard Lví srdce*, Praha, 1999.

⁸ MESSADIÉ, c. d., s. 154-5.

⁹ Již od konce 11. století sice docházelo k pravidelnému vypovězení Židů z Francie tamními králi. Francouzský král ovšem nevládl přímo v celé Francii a Židé tak museli dočasně opouštět pouze královská území v bezprostřední blízkosti Paříže. V Toulouse existovala početná židovská komunita až do křížové výpravy proti albigenským v letech 1208-1229. Více o této křížové výpravě viz CARTIER, J., *Válka proti albigenským*, Praha, 1979.

¹⁰ Právě do Anglie je také možné zasadit první dochovanou zmínku o rituální vraždě. Židé těmto obviněním, s nimiž původně přišli již starověcí Řekové, museli v následujících stoletích

komunitou zmizela po roce 1290 z Anglie i uzavřená městská ghetta obvyklá na kontinentě, na jejich bývalou existenci dnes upomíná např. ulice *Old Jewery* v Londýně.¹¹

Zpátky na Britské ostrovy se Židé vrátili až roku 1656. Avšak i během let, kdy byli z království oficiálně vykázáni, se můžeme setkat s židovskou přítomností v Anglii. Asi nejznámějším Židem žijícím v zemi mezi léty 1290–1656 byl doktor Roderigo Lopez (1524–1594)¹², lékárník královny Alžběty I., jenž byl oběšen pro podezření ze snahy královnu otrávit na rozkaz španělského krále.¹³

Návrat do Anglie umožnil Židům až Lord Protektor Oliver Cromwell (1599–1658). Je možné předpokládat, že jej k tomuto rozhodnutí vedly dva hlavní důvody. Prvním bylo přesvědčení vycházející z protestantské víry o tom, že se druhý Kristův příchod uskuteční až v době, kdy se Židé budou moci svobodně usadit kdekoliv na zemi. Tím druhým pak byl vliv rabína Menasseha ben Israela (1604–1657),¹⁴ který mimo jiné zdůrazňoval příznivý vliv, jež budou Židé mít na anglickou finanční situaci.¹⁵

Jako hlavní odpůrci návratu Židů vystoupili na tzv. Whitehallské konferenci konané v prosinci 1655 (o Cromwellově návrhu se diskutovalo od podzimu téhož roku) příslušníci církve a obchodníci. Byl to právě jeden

mnohokrát čelit. Příkladem údajné rituální vraždy moderních dějinách může být tzv. *hilsneriáda*. Více viz KOVTUN, J., *Tajuplná vražda: případ Leopolda Hilsnera*, Praha 1994.

¹¹ RUBINSTEIN, H., *Jews in the Modern World*, Londýn, 2002, s. 235.

¹² Původem z Portugalska. V Anglii se usídlil r. 1559 a v následujících letech přijal křesťanství. Sloužil jako osobní lékař hraběte z Leicesteru. V jeho službách byl také poprvé obviněn z travičství. Údajně měl za pomoci jedu zbavit Leicesteru několika nepřátel. Na anglickém dvoře se mimo jiné stýkal s portugalským následníkem Donem Antoniem a bývalým kancléřem Filipa II. Antoniem Perezem. Spolu s dalšími dvěma muži byl roku 1593 obviněn z intrikování proti Donu Antoniově a následně ze spiknutí za účelem otrávení královny. Roku 1594 byli všichni tři obvinění oběšeni, taženi koňmi a rozčtvrceni jako zrádci. O zájmu, který proces s Lopezem vzbudil ve společnosti, vypovídá i to, že je považován za předobraz Shakespearova Shylocka z *Kupce benátského*. Zmiňuje se o něm i Marlowe ve svém *Faustovi*. Názory historiků na to, zda se skutečně dopustil zločinů, za něž byl odsouzen, se různí. Více viz <http://www.jewishencyclopedia.com/articles/10109-lopez-rodrigo>, (20. února 2013).

¹³ RUBINSTEIN, H., c. d., s. 235.

¹⁴ V Amsterdamu žijící židovský autor, učenec a nakladatel, zabývající se mesianismem. Na základě svých děl, především španělsky psaného *Hope of Israel*, se dostal do povědomí některých anglických protestantů usilujících o druhý příchod Kristův. Ti si s ním následně začali o dané problematice dopisovat. Tyto styky umožnily Menassehovi začít jednat s Cromwellem. Jednání však bylo záhy znemožněno anglicko-nizozemskou válkou v letech 1652–1654. Po jejím skončení vyslal do Anglie osobně jednat svého syna a synovce. Po jejich neúspěchu, se do Anglie vypravil sám. Ihned po příjezdu publikoval *Humble Addresses to the Lord Protector* a zúčastnil se na jeho základě svolané whitehallské konference v prosinci 1655. Více viz <http://www.jewishencyclopedia.com/articles/10345-manasseh-ben-israel>, (20. února 2013).

¹⁵ ROTH, C., *A History of the Jews in England*, Oxford, 1941, s. 157–159.

z kněží, kdo vyjádřil obavu z toho, že Židé budou „obětovat děti Molochovi“, a použil tak v diskusi jeden z nejstarších antisemitských argumentů. Kupci naproti tomu spatřovali v Židech potencionální hrozbu pro anglické finance. Spíše se však obávali schopné konkurence.¹⁶ Obě skupiny se pak shodovaly v pochybnostech, které měly ohledně usidlování jinověrců v křesťanském státě. Navzdory množství pamfletů vydaných odpůrci návrhu (nutno podotknout, že jeho obhájci za nimi v tomto ohledu nezůstávali pozadu), nebyli ve své snaze úspěšní.¹⁷

Po restauraci monarchie v roce 1660 mohla být pozice Židů v Anglii opět ohrožena skutečností, že to byl nyní zatracovaný Cromwell, kdo jim umožnil se v zemi opět usídlit. Přesto jim král Karel II. dovolil zůstat. Během následujících desetiletí byla na židovské obchodníky sice uvalena speciální daň, jednalo se však v dobovém kontextu spíše o běžnou praxi, než o restriktivní opatření.¹⁸

Když se těm, kteří usilovali o opětovné vyhnání Židů z Anglie, nedostalo podpory nového krále, vydávali i nadále alespoň mnohé pamflety odsuzující židovskou přítomnost v zemi a to hned z několika různých důvodů. Prvním byl z legislativy vycházející argument upozorňující na to, že pouze parlament má pravomoc schválit tak důležité rozhodnutí týkající se usazení Židů. Protože k tomuto procesu nedošlo, měla být tato otázka předložena dodatečně. Důraz byl rovněž kladen na ekonomickou stránku problému. Židé byli označováni za hrozbu pro anglický obchod a obviňováni z podpory nizozemské konkurence. Argumentovalo se i demografickou stránkou věci. Jednou ze zásadních otázek bylo proč přijímat imigranty v době, kdy je Anglie přelidněná? V neposlední řadě se zpochybňovalo i to, zda by zrovna Angličané měli sehrát zvláštní úlohu v procesu židovského spasení. To vše bylo samozřejmě doplňováno o pomluvy, pojednávající o mučení křesťanských dětí a židovských rituálech, při nichž mělo opakovaně docházet k aktu ukřižování. K podobné kampani dostali odpůrci židovského znovuosídlení záhy ještě jednu příležitost a to v rámci Slavné revoluce z roku 1688-9.¹⁹

¹⁶ Mezi proti Židům nejvíce argumentujícími jedinci/skupinami se ostatně po celý novověk našli právě v obchodu a ve finančnictví angažované osoby.

¹⁷ JULIUS, J., *A Trials of the Diaspora*, Oxford, 2012, s. 248.

¹⁸ ROTH, C., c. d., s. 173-178.

¹⁹ JULIUS, A., c. d., s. 249.

Obecné konstatování že „britská (anglická) protestantská raně kapitalistická společnost postrádala většinu rysů kontinentálního antisemitismu,²⁰ je zjednodušením vývoje (minimálně co se 17. století týče) britsko-židovských vztahů. Jak bylo uvedeno výše, už jen samotný návrat Židů provázela negativní kampaň vystavěná na středověkých antijudaistických předsudcích, které z anglické společnosti nezmizely ani po téměř čtyři sta letech. Přesto se však postavení Židů v Anglii (Británii) skutečně začalo odlišovat od životních podmínek, ve kterých žili jejich souvěrci na kontinentě. Na rozdíl od některých zemí na kontinentu tak nebyli třeba nuceni žít v ghettech, ačkoli se po roce 1660 objevili tací, kteří chtěli židovská ghetta obnovit, nebylo jim dopřáno sluchu.²¹

Jednou z příčin větší tolerance Angličanů vůči Židům byla existence protestantské společnosti formující se v Anglii od 16. století. Angličtí protestanti včetně sekt, vzniklých během 17. století, se orientovali více na Starý, než na Nový zákon a lze u nich tedy nalézt sympatie pro „národ starého Izraele.“²² Tento postoj nebyl v žádném případě společný všem evropským protestantům, o čemž svědčí např. Lutherův spis *O Židech a jejich lžích*.²³ Další dokladem zlepšujícího se postavení Židů v Británii pak bylo formování podnikatelské vrstvy zahrnující i příslušníky *gentry*, vlivem čehož se přestávalo pohlížet na práci s kapitálem jako na cosi nečistého.²⁴

Po nástupu hannoverské dynastie roku 1714 nedošlo v postoji vůči Židům k žádné výraznější změně. Židé sice neměli stejná práva jako anglikáni, to samé ale platilo i pro jiné náboženské skupiny v Anglii jako například kvakery. Během 18. století tak byli Židé obecně vnímáni jako malá, zákonodárnou mocí neperzekuovaná komunita žijící v Británii. O vstřícném postoji vůči nim vypovídá mimo jiné i *Marriage Act* z roku 1753 umožňující Židům (a kvakerům) uzavírat sňatky podle vlastních obyčejů.²⁵

²⁰ RUBINSTEIN, H., c. d., s. 234.

²¹ Tamtéž, s. 234.

²² Tamtéž, s. 237.

²³ Protižidovsky laděné dílo vydané r. 1543. Jediný pozitivní čin, který podle Luthera může Žid učinit, je přijmout křest. Ačkoliv jazyk díla i autorova argumentace staví na středověkých předsudcích, jeho celkové vyznění a fakt, že vznikl v německém prostředí, vyvolaly ve 20. století diskusi, zda lze hledat spojitost mezi Lutherovým antisemitismem a nacistickou ideologií. Viz LUTHER, M., *On the Jews and Their Lies*, Philadelphia, 1971.

²⁴ RUBINSTEIN, H., c. d., s. 237.

²⁵ Tamtéž, s. 238.

K jistým projevům antisemitismu však přesto docházelo i v tomto období. Roku 1753 schválila whigovská vláda ještě jeden zákon týkající se Židů známý jako *Jew Bill*. Tento zákon umožnil zahraničním Židům získat britské občanství²⁶ bez přijetí anglikánských svátostí. Důsledkem byla kritika Židů ze strany anglikánských kněží, opozičních toryů a některých kupců. Na základě kritiky zmíněných skupin byl zákon nakonec po roce odvolán a Židé se stejných práv dočkali až roku 1825.²⁷

V letech 1828 a 1829 došlo k prosazení dalších důležitých zákonů umožňujících katolíkům (tzv. *Roman Catholic Act*) a následně i Židům zasedat v parlamentu. Židům byla však tato možnost záhy odeprána přijetím usnesení, které nařizovalo poslancům přísahat, že budou svěřenou funkci vykonávat v duchu křesťanské víry. Tento krok byl odůvodněn tím, že Británie je v první řadě křesťanským státem. Toto rozhodnutí bylo dokonce podporováno některými příslušníky židovské obce, kteří byli přesvědčeni o tom, že by podíl Židů na vládě vedl k odtržení těchto jedinců od jejich víry a tradic.²⁸

Když byl roku 1847 zvolen poslancem vedoucí představitel britské větve rodiny Rothschildů baron Lionel Rothschild (1808–1879)²⁹, který doufal, že mu bude umožněno zakončit přísahu slovy: „K tomu mi dopomáhej Bůh.“ To mu však nakonec nebylo dovoleno, v důsledku čehož tisíce lidí podepsaly petice na baronovu podporu. Ačkoliv byl Lionel Rothschild několikrát znovu zvolen, zasedl v Dolní sněmovně až roku 1858. Do té doby se převážně toryovské Horní sněmovně dařilo vetovat návrh, umožňující každé komoře stanovit si svůj vlastní inaugurační slib. Když byl roku 1885 sir

²⁶ Cizinci nemohli podle britského práva vlastnit půdu či loď. Pokud by se chtěli podílet na zahraničním obchodu, museli zaplatit speciální daň. Stejně tak si mohli zakoupit i občanství a uvedených omezení se zbavit. Na Židy narozené v Británii se daná omezení již nevztahovala. To vedlo ke kritice ze strany zbylé židovské populace, usilující o stejná práva. Více viz JULIUS, A., c. d., s. 252

²⁷ ROTH, C., c. d., s. 205-208.

²⁸ RUBINSTEIN, H., c. d., s. 238.

²⁹ Celým jménem Baron Lionel Nathan de Rothschild. Člen z Frankfurtu pocházející rodiny finančníků. Od roku 1836 vedoucí britské rodinné větve. Zároveň byl i přední osobou britské židovské komunity. Jeho zájem se neomezoval pouze na Židy usídlené v Británii, ale angažoval se i v otázce postavení Židů jinde ve světě, především ve východní Evropě. Udržoval blízké vztahy s konzervativním politikem Benjaminem Disraelim. Přes obtíže spojené se složením poslanceckého slibu se stal prvním praktikujícím židovským členem Parlamentu. Více viz <http://www.jewishencyclopedia.com/articles/12909-rothschild#anchor25>, (20. února 2013) O rodině Rothschildů více viz MORTON, F., *Rothschildové: portrét jedné dynastie*, Praha, 2011.

Nathaniel Meyer de Rothschild (1836–1905)³⁰ jmenován peerem, a stal se tak prvním praktikujícím Židem zasedajícím ve Sněmovně Lordů, proběhlo jeho následné jmenování již bez potíží.³¹

Během 19. století se Židé začali stále více podílet i na státní správě. Z počátku mohli zastávat funkci sherifů³² a od roku 1830 i radních. V roce 1855 se sir David Salomon (1797–1873)³³ stal prvním Židem zastávajícím post starosty Londýnské City (*Lord Mayor of London*).³⁴

Židům však i nadále zůstávalo odepřeno universitní studium v Anglii, jež bylo podmíněno povinností přísahat během studia na devětatřicet článků anglikánské víry. Tuto přísahu vyžadovaly university v Oxfordu i Cambridgi. Jinověrci, včetně židovského finančníka sira Isaaca Lyona Goldsmida (1778–1859),³⁵ tento problém vyřešili díky finanční podpoře pro vznikající *University College of London*, která zahájila činnost roku 1837. Anglikánské přísahy byly na Oxfordu a Cambridgi zrušeny roku 1871 v rámci *University Tests Act*. Zpřístupnění univerzitního studia je považováno za ukončení procesu židovské emancipace probíhající od roku 1656.³⁶

Během 19. století můžeme o antisemitismu hovořit i v souvislosti s kritikou britské zahraniční politiky, poprvé v souvislosti s osobou britského ministerského předsedy Benjamina Disraeliho (1804–1881)³⁷ během východní

³⁰Syn Lionela Rotschiolda. Po svém otci se stal hlavou anglické rodinné větve. Byl ředitelem *Bank of England*, poslancem za liberální stranu, později patřil k tzv. liberálním unionistům. Kromě správních rad mnoha podniků zasedal i jako člen *Royal Commission on Alien Immigration*. Patřil k podporovatelům Theodora Hertzla. Jako první praktikující Žid zasedl ve Sněmovně Lordů. Více viz <http://www.jewishencyclopedia.com/articles/12909-rothschild#anchor34>, (22. únor. 2013)

³¹RUBINSTEIN, H., c. d., s. 239.

³²Úředník vystupující jako právní zástupce státu.

³³Židovský bankéř. Jako první praktikující Žid byl nejdříve zvolen do úřadu: *Sheriff of London* a později byl i prvním židovským starostou londýnské City.

³⁴Jedná se o oficiální titul starosty Londýna, ve smyslu starosty historického centra města *City of London*.

³⁵Židovský finančník. Jako jeden z partnerů podniku *Moccata & Goldsmith* byl osobně zainteresován v rámci *Bank of England* a *East India Company*, kterým půjčila společnost miliony liber. Mimo podnikání se angažoval v otázce židovské emancipace v Británii. Osobně například apeloval na důležité členy vládnoucích whigů, aby pomohli získat Židům stejná práva, jaká získali katolíci roku 1829. Více viz <http://www.jewishencyclopedia.com/articles/6765-goldsmid#anchor10>, (22. února. 2013)

³⁶RUBINSTEIN, H., c. d., s.239 – 240.

³⁷Benjamin Disraeli, od roku 1876 Hrabě z Beaconsfieldu, předseda konzervativní strany a dvojnásobný ministerský předseda (v letech 1868 a 1874–1880). Pocházel z židovské rodiny Sephardi a ačkoliv ve třinácti letech přijal křest, stal se jeho židovský původ jedním z argumentů využívaných jeho odpůrci. Disraeliho politický úspěch je vzhledem k jeho původu

krize.³⁸ V souvislosti s utrpením křesťanů v Bulharsku a podporou, kterou konzervativní vláda poskytovala Turkům, byla obviňována z židovské politiky a uzavření „protikřesťanské aliance.“³⁹

S kritikou Disraeliho je spojeno velké množství tradičních i poměrně nových antisemitských označení.⁴⁰ Tato kritika ministerského předsedy pak byla dvojího druhu, ta radikálnější se vedla ve společnosti, druhá pak na půdě parlamentu, byla vedena především dvěma poslanci liberální strany Williamem Gladstonem (1809–1898)⁴¹ a Edwardem Freemanem (1823–1892).⁴² Gladstonovy argumenty lze označit spíše za antijudaistické než antisemitské.⁴³ Kromě rozdílných názorů na britskou politiku byly založeny i na jeho silné protestantské víře. Svého oponenta obviňoval z kryptojudaismu a nedostatečného křesťanského uvědomění. Na jedné dobové karikatuře je Gladstone zobrazen jako matka, která přichází příliš pozdě na to, aby zachránila své Disraelim vražděné děti.⁴⁴

Navzdory občasným nepokojům dosáhla od návratu do Anglie (od 1707 Velké Británie) židovská komunita četných úspěchů. Židům bylo umožněno

v dějinách 19. století více než unikátní. O politické kariéře Benjamin Disraeliho více KOVÁŘ, M., *Benjamin Disraeli*; in Historický obzor ročník 2. číslo 3-4, s. 45.

³⁸ Mezinárodní krize vypuknuvší roku 1875 po protitureckém povstání v Bosně a Hercegovině. V květnu r. 1876 vydaly Rusko, Německo, Rakousko – Uhersko prohlášení, v němž požadovali reformy zajišťující zlepšení postavení křesťanů v Osmanské říši (tzv. Berlínské memorandum). Disraeliho vláda i nadále podporovala Osmanskou říši, především kvůli obavám ze silícího Ruska, což Turkům umožnilo memorandum odmítnout. K vyostření krize došlo r. 1877, kdy Rusko vyhlásilo Osmanské říši válku. V té sice dosáhlo značných vojenských úspěchů, ty ale byly výrazně omezeny jednáním mezinárodního berlínského kongresu. Více viz KOVIC, M., *Disraeli and the Eastern Question*, Oxford, 2010, s. 364.

³⁹ BRUSTEIN, W., *Roots of hate*, Cambridge, 2003, s. 66.

⁴⁰ Psalo se o něm jako o „židovském Dizzym, židovském předsedovi, Faginovi (překupník kradeného zboží židovského původu v románu Charlese Dickense – *Oliver Twist*) siru Benjaminu de Judah, vrchním rabinovi Benjaminovi, židovském hraběti, židovském premiérovi, zrádném Židovi, nadutém Židovi, odporném Židovi, čaroději, alchymistovi, Asiatovi, muži východu, věčném Židovi (Bájná postava, věčného žida Ahasvera odsouzeného bloudit po zemi až do druhého příchodu Krista. Tohoto trestu se mu dostalo za to, že udeřil Ježíše nesoucího kříž), předsedovi pro turecké strany. Byl rovněž označován jako „bídny křesťan i Angličan...“, kočí snažící se zavléct křesťanstvo do područí osmanských zákonů.“ BRUSTEIN, W., c. d., s. 66 a JULIUS, A., c. d., s. 264 – 265.

⁴¹ Liberální politik, vedoucí liberální strany a čtyřnásobný premiér. Mimo to byl velmi silný až fanatický věřící. Více viz JENKINS, R., *Gladstone*, Praha, 2000, 535 s.

⁴² Anglický historik a liberální politik. Gladstonem jmenován profesorem moderních dějin na universitě v Oxfordu.

⁴³ Gladstone byl mimo jiné mezi poslanci, kteří prosazovali zákon umožňující Židům zasedat v parlamentu. Stejně tak kritizoval protizidovské počínání ruských elit, v této souvislosti je asi nejznámější jeho telegram do Petrohradu z 14. 2. 1882. Více o britském postoji k této problematice viz JOHNSON, S., *Pogroms, Peasents, Jews. Britain and Eastern Europes „Jewish Question“ 1867-1925*, Basingstoke, 2011.

⁴⁴ JULIUS, A., c. d., s. 264 – 265.

zastávat funkce v místní i státní správě, studovat na tradičních univerzitách. Stali se členy obou komor parlamentu a podíleli se na financování britské politiky. Poměrně idylický vývoj byl však narušen rozsáhlou imigrací Židů z východní Evropy během 80. let 19. století.

2. Dopad imigrace na postavení Židů ve Velké Británii

Ačkoliv se na počátku 70. let 19. století zdálo, že je proces židovské emancipace v Británii zdárně ukončen, stal se mohutný příliv Židů z východní Evropy⁴⁵ bodem obratu, který pozměnil britsko-židovské vztahy v následujících desetiletích. Množství uprchlíků proudících do Británie a usidlujících se ve větších městech jako Londýn, Manchester či Liverpool nebylo Brity přijato s nadšením. Podle dobových reakcí lze sice nalézt vědomí určité morální odpovědnosti, mnohem častěji se ovšem lze setkat s obavami a xenofobií.

Náhlý nárůst židovské populace neděsil pouze Brity, ale do stejné míry i v Británii již usazené Židy, oprávněně se obávající zhoršení britsko-židovských vztahů. V *Jewish Chronicle*⁴⁶ z prosince 1884 se setkáváme s tvrzením, že „ruští Židé jsou mezi námi, ale nejsou námi. Jejich oblečení, jejich jídlo, jejich zvyky, jejich řeč, způsob modliteb jsou nyní s nimi zde, stejně jako v napůl civilizované vesnici, kde se narodili.“⁴⁷ Tento úryvek jasně

⁴⁵ V roce 1880 žilo 53,4 % celosvětové židovské populace v carském Rusku, v zemi, kde byli Židé pod hrozbou smrti nuceni konvertovat, či byli ze země vyháněni. Masivní nárůst židovské populace v antisemitském Rusku byl paradoxně důsledkem ruské expanze a trojího dělení Polska v letech 1772-1795. Díky zisku rozsáhlých území ve východní Evropě se z carského Ruska stal stát, ve kterém žilo nejvíce Židů na světě. Náhlé začlenění Židů do ruského státu, ovšem neznamenal, že by se změnil podmínky, ve kterých museli žít. Židé tak byli nuceně usidlováni v tzv. Pásmu židovského (25 gubernií v západním Rusku a 15 v Polsku) a byli vystaveni stále častější perzekuci ze strany carského režimu. Židé s nadějí očekávali změnu svého postavení, kterou měly přinést reformy cara Alexandra II. (1855-1881). Pro jejich zmatečnost však došlo k přesně opačnému efektu a rostoucí antisemitské nálady v zemi vyústily na jaře roku 1881 ve vlnu protizidovských pogromů. Když se o těchto událostech dozvěděl nový car Alexandr III (1881-1894), okomentoval je slovy: „A já, víte, přiznávám se, jsem rád, když bijí Židy.“ (ŠVANKMAJER, M., *Dějiny Ruska*, Praha, 1995, s. 265.) Pokračováním těchto událostí bylo vyhlášení tzv. májových směrnic v květnu roku 1882. Neutuchající utlačování židovského obyvatelstva ze strany zbylých obyvatel, navíc posvěceného carským režimem i církví, vyústilo v emigraci Židů do Evropy a zámoří. Podle dostupných údajů opustilo během let 1881-1914 Rusko okolo 2,5-2,75 milionů Židů. Někteří z imigrantů se usídlili ve střední Evropě, mnozí však pokračovali dále na západ, ať už do západní Evropy či přes moře do USA. Něco kolem půl milionu Židů zamířilo v tomto období do Velké Británie, většina z nich sice nakonec pokračovala dále do USA avšak 120-150 tisíc v Británii zůstalo natrvalo. Více viz BÁRTOVÁ, E., *Židovská emigrace z Ruska, 1881–1953, srovnání carského a stalinského období*; Diplomová práce, Brno 2010, s. 19-25. ŠVANKMAJER, M., *Dějiny Ruska*, Praha, 1995. VYDRA, Z., *Židé v předrevolučním Rusku a anglosaská historiografie: stará a nová paradigmata?*, in Slovanský přehled ročník 2011 číslo 5, s. 603-624 a VEBER, V., *Židé v carském Rusku* in VEBER, V., *Židé v novodobých dějinách*, Praha, 1997.

⁴⁶ Nejstarší židovské noviny, první číslo bylo vydávané v Londýně roku 1841.

⁴⁷ *Jewish Chronicle* 12. prosince 1884.

ukazuje na i britskými Židy vnímanou rozdílnost mezi nimi a jejich souvěrci.⁴⁸ Názory zbytku společnosti byly pak většinou mnohem kritičtější.

Hlavní rozdíl mezi v Británii již usazenými Židy a těmi, kteří právě přicházeli z východní Evropy, spočíval kromě citovaných odlišností hlavně v odlišném sociálním postavení. Na začátku 50. let 19. století se třetina židovské komunity v Británii řadila k tzv. střední třídě a na počátku 80. let už se jednalo o celou polovinu této komunity.⁴⁹ Podle Jacobsovy studie⁵⁰ vydané v roce 1891 byl Londýn nejbohatším „židovským městem na světě,“ jelikož na jeho území žila celá jedna třetina židovských milionářů.⁵¹ Naproti tomu finanční situace imigrantů byla velmi špatná.⁵²

Stejně zoufalý byl i zdravotní stav uprchlíků, nebo jej tak alespoň vnímaly britské úřady, v jejichž zprávách představovalo množství příchozích ohromné ohrožení veřejného zdraví. V představách úředníků a politiků bylo zcela očividné, že pouze ti nejchudší a nejneschopnější se rozhodli emigrovat a nyní zaplavují západní svět. Navíc díky přísným lékařským prohlídkám v USA⁵³ končili právě ti nejvíce nemocní v Británii. Mezi stoupence těchto názorů patřil i Arthur James Balfour.⁵⁴

Obavy týkající se zdraví a majetku přistěhovalců se dost výrazně promítly i do diskusí o měnící se tváři londýnského East Endu. Již v roce 1884 vyšel v *The Lancet* o zahraničních Židech zaplavujících East End článek, v němž autor informoval veřejnost o vážnosti situace, když tvrdil, že „je jich takové množství, že zcela ovlivňují zdravotní a sociální situaci v této části metropole.“⁵⁵ Podobné zprávy byly doprovázeny i popisem chování obyvatel Londýna vůči tisícům uprchlíků. Spíše než hněv vyvolávaly zpočátku zástupy

⁴⁸ CLARK, M., *Albion and Jerusalem*, Oxford, 2009, s. 225.

⁴⁹ Více LIPMAN, D., *Social history of the Jews in England, 1850-1950*, Londýn: 1954.

⁵⁰ *Studies in Jewish Statistic, Social, Vital and Anthropometric*.

⁵¹ CLARK, M., c. d., s. 226-7

⁵² Jednalo se o 22 % židovských imigrantů z Ruska, Rumunska a Haliče v letech 1894-1903, kteří byli úplně bez finančních prostředků. A úspory mnohých dalších vystačily sotva na pár týdnů života v Anglii. Více viz FELDMAN, D., *Englishmen and Jews*, Yale, 1994 s. 159.

⁵³ Cesta k americkému snu začínala pro mnohé imigranty v přijímacím středisku na *Ellis Island* v New Yorku. Přestože neexistují přesné záznamy, usuzuje se, že mezi léty 1892-1954 prošlo kontrolou denně 5000 lidí. Doktoři a úředníci kontrolovali zdravotní stav, politické názory i hmotný majetek příchozích. Nemocní či zmrzačení trávili ve středisku i několik týdnů. Procedurou však nakonec úspěšně prošlo téměř 98 % příchozích. Obavy britské vlády se tudíž zdají být zveličené. Skutečnost, že nevyhovující byli na náklady transportní společnosti deportováni ze země, zapříčinila fakt, že mnozí z nich skutečně skončili v Británii. Více viz TINDALL, G., *Dějiny Spojených států*, Praha: 2000, s. 658-662.

⁵⁴ JULIUS, A. c. d., s. 277.

⁵⁵ Tamtéž, s. 277.

chudáků v Britech soucit, doprovázený úředním konstatováním, že zatím nedošlo k žádným pogromům a snad ani nedojde.⁵⁶

Ačkoli by se z výše uvedeného popisu mohlo zdát, že již během 80. let 19. století došlo v důsledku nárůstu židovské komunity v Británii k výraznému zhoršení anglicko-židovských vztahů, současníci to do jisté míry vnímali odlišně. Příčinou této kladné reflexe je jednak stále ještě patrná radost ze zdárně ukončeného procesu židovské emancipace⁵⁷ a zároveň neznalost toho, že rozsah židovské imigrace z posledních let je pouhým zlomkem toho, co bude následovat v dalších dvou dekadách.⁵⁸

Problémem brzy přestali být pouze chudí židovští přistěhovalci bez finančních prostředků a práce, ale paradoxně také přistěhovalci, kteří v británii našli práci. Soudržnost židovské komunity a solidarita se svými souvěrci namísto oddanosti třídnímu boji, totiž probouzela hněv nejen jiných dělníků, ale především odborářů. O postoji odborů (*Trade Unions*)⁵⁹ dobře vypovídá například zpráva z roku 1894,⁶⁰ upozorňující na nepřekonatelné rozdíly mezi židovským a britským dělníkem a na neschopnost úspěšně začlenit Židy do dělnického hnutí kvůli přílišné etnické sounáležitosti.⁶¹ Přestože si byli odboroví předáci dobře vědomi toho, že imigrace není pouze židovská, byli rozhodnutí ji navzdory tomuto faktu prezentovat následujícím způsobem:

⁵⁶ Tamtéž, s. 277.

⁵⁷ To je patrné například na zhodnocení, které vyšlo v *Jewish Chronicle* v červnu roku 1887 v souvislosti s padesátiletým výročím vlády královny Viktorie: „Budoucí židovští historici budou hodnotit viktoriánské období jako nejskvělejší epochu anglicko-židovských vztahů. Protože je nemožné si představit jinou zemi, kde by padesát let práce přineslo tak revoluční změnu židovského postavení a vedlo k tomu, že lidé kráčejíci v temnotách uviděli světlo.“ Viz *Jewish Chronicle* 17. 6. 1887.

⁵⁸ Pro srovnání <http://www.jewishencyclopedia.com/articles/10821-migration>, (27. února 2013).

⁵⁹ V Británii oficiálně fungující od roku 1867, kdy byly zřízeny na základě doporučení královské komise a uzákoněny roku 1871 na základě *Trade Union Act*.

⁶⁰ *Reports on the Volume and Effects of Recent Immigration from Eastern Europe*, PP 1894, LXVIII.

⁶¹ „Dvojitý život Židů, upínání poloviny jejich myšlenek k otázkám materiálního zisku a té druhé k jejich rase, historii a literatuře musí být nahlíženo s pochopením jejich místa v průmyslovém světě. Je schopný (židovský dělník T. S.) najít zájem a přežít v podmínkách pro anglického dělníka nepřijatelné[...] Anglický dělník často najde ve svém odboru dostatečnou melioraci pracovních podmínek, dostatečné zadostiučinění větší části svých sociálních a náboženských potřeb. Naproti tomu zahraniční Žid mnohem více rozlišuje mezi těmito dvěma stránkami života. V podnikání je proto čistě ekonomickým konkurentem a jeho „komunistická“ sounáležitost zaniká pod vlivem rasového patriotismu, kterému dává přednost před příslušností k odborům.“

Reports... s. 42.

„Většina z imigrantů jsou Židé a my proto o nich budeme nadále hovořit jako o Židech, neboť po celé zemi je toto téma vnímané jako židovská otázka.“⁶²

K problematickému postoji odborů k židovským imigrantům se například *Jewish Chronicle* v lednu 1903 vyjádřil takto: „Židovský dělník není na rozdíl od svého anglického protějšku vychován v atmosféře existujících odborů[...]. Není proletářem v pravém slova smyslu. Požehnán plodnou a vynalézavou myslí se stále upíná k tomu, jak se stát mistrem.“⁶³

Jen málo z židovských přistěhovalců mělo potřebné vzdělání k tomu, aby mohli vykonávat kvalifikovanou práci. Většina pracujících imigrantů tak končila jako baliči cigaret, výrobci čepic a papučí, či se živili spravováním oděvů, prodáváním ovoce a leštěním bot. Vážnost situace si dobře uvědomovali i dříve usazení Židé upozorňující nejen na nízkou společenskou úroveň imigrantů, jež zásadně zformovala obraz celé židovské populace, v níž nyní tvořili řemeslníci jako hodináři, ševci či tiskaři menšinu, ale hlavně na odpor, který k nově příchozím cítili ostatní dělníci, neboť nadále snižovali jejich vlastní šance nalézt práci.⁶⁴

Dělníci se obávali toho, že nebudou schopni čelit nové konkurenci. Jednoduše proto, že Židé navyklí životu v carském Rusku, měli nízké životní nároky a nevidilo jim pracovat za mzdu pro britského dělníka nepřijatelnou. Docházelo navíc ke stížnostem na jejich pracovní nasazení. Spokojeni s tím, že mají zajištěný příjem, pracovali Židé dlouhé hodiny, dokonce i v neděli. Navíc bylo ostatními dělníky vnímáno jako podvod, že Židé často pracují i v sobotu.⁶⁵ Dále jim bylo vytýkáno poškozování křesťanské konkurence tím, že nakupovali pouze u židovských obchodníků, čímž vytlačovali ostatní

⁶² JULIUS, J., c. d., s.280.

⁶³ FELDMAN, D., c. d., s. 142.

⁶⁴ CLARK, M., c. d., s. 228.

⁶⁵ Kritika samozřejmě upozorňovala na to, že když už znevýhodňují křesťany prací v neděli, měli by Židé alespoň ctít vlastní tradice. Dodržování *Šabatu* je základní tradicí judaismu a jeho slavení je přímo nařízené Desaterem, konkrétně čtvrtým přikázáním: „Pamatuj na den odpočinku, aby ti byl svatý. Šest dní budeš pracovat a dělat všechnu svou práci, ale sedmý den je dnem odpočinku, zasvěceným Hospodinu, tvému Bohu. Nebudeš dělat žádnou práci – ty, tvůj syn ani tvá dcera, tvůj otrok ani tvá děvečka, tvé dobytče ani přistěhovalec ve tvých branách. V šesti dnech totiž Hospodin učinil nebe i zemi, moře a všechno, co je v nich, ale sedmého dne odpočinul. Proto Hospodin požehnal sobotní den a posvětil jej.“ Čtvrté přikázání podle židovské tradice, *Exodus*.

prodavače z místních trhů.⁶⁶ Podle R. H. Sherarda⁶⁷ dovedlo neférové chování Židů britské dělníky na pokraj smrti hladem.⁶⁸

Stejně jako se obávali o práci, obávali se dělníci i o svá bydliště. Stěžovali si na Židy nerespektující místní zvyky a zaplavující jejich čtvrti, což nakonec vedlo k tomu, že se např. část East End stala obyvatelnou pouze pro jejich vlastní etnikum. Důležitost, kterou místní tomuto problému přikládali, dokazuje i to, že ve volbách využil kandidát za konzervativní stranu dané situace k demonstraci ochoty po svém případném zvolení hájit zájmy londýnských dělníků po svém případném zvolení.⁶⁹

Z omezení imigrace a ochrany britských dělníků se stalo velmi důležité téma řešené všemi významnými stranami. Ačkoliv se v této otázce nejvíce angažovaly levicové strany, našli se i mezi jejich zástupci tací, kteří nabádali k zmírnění situace a užití zdravého rozumu. Mezi takovými aktivisty patřila Beatrice Webbová (1858-1943).⁷⁰ Ta se zcela jasně postavila proti názoru většiny představitelů dělnického hnutí, když konstatovala: „Ani vypovězení všech zahraničních Židů z Anglie nebude mít dopad na masu dělníků. A to ani dobrý ani zlý.“⁷¹

Snaha o omezení imigrace, „anti-alienim“ a přijetí *Aliens Actu*.

Z neomezené imigrace se nejpozději na počátku 90. 19. století let stalo nejen společenské, ale i politické téma. Problémy připisované Židům narůstaly, nešlo již však pouze o protesty proti jejich zdravotní a finanční situaci. Židovští přistěhovalci byli také vnímáni jako nebezpečné elementy, kriminálníci a radikálové.⁷² Poměrně kuriózní je vidění Židů jako pro-búrských sympatizantů během druhé britsko-búrské války. Ačkoliv se podobná tvrzení objevovala,

⁶⁶ BRUSTEIN, W., c. d., s. 232.

⁶⁷ Britský novinář a spisovatel žijící v letech 1861-1943. O hladovějících dělnících hovoří ve svém díle *The White Slaves of England*, vydaném v roce 1897.

⁶⁸ JULIUS, A., c. d., s. 277.

⁶⁹ JULIUS, A., c. d., s. 278.

⁷⁰ Manželka barona Passfielda, ale především socioložka aktivně se angažující v socialistickém hnutí. Během svého působení v *Royal Commission on the Poor laws and Relief of Distress* sepsala dvě zprávy volající po změně chudinských zákonů a celého sociálního systému. Byla též jedním ze zakládajících členů Fabiánské společnosti snažící se o nastolení socialismu, ovšem nikoliv revoluční cestou.

⁷¹ WEBB, B., *My Apprenticeship*, Cambridge, 1976 s. 331.

⁷² JULIUS, A., c. d., s. 278.

rozhodně nebyla v souladu s většinovým smýšlením, čemuž budou věnovány následující odstavce.

Politické protesty proti imigraci v tomto období byly většinou spojené s představiteli konzervativní strany,⁷³ zahrnující i její židovské poslance.⁷⁴ Židovská podpora odpůrcům *Aliens Actu* nebyla samozřejmostí a případně ani bez výhrad, přesto ne zcela neobvyklá.

I členové *The Jewish Board of Guardians* (dále jen JBG)⁷⁵ s nelibostí sledovali změnu v britsko-židovských vztazích způsobenou množstvím imigrantů.⁷⁶ Přesto právě podpora části židovského obyvatelstva symbolizována jedinci, jako byl Benjamin Cohen, byla pro odpůrce imigrace velmi důležitá, neboť jim umožňovala účinně se hájit proti nařčením z antisemitismu. Pro příslušníky *Jewish Board of Deputies*,⁷⁷ skládající se zástupců seferdských⁷⁸ i aškenských⁷⁹ Židů, bylo například velkým zklamáním odmítnutí pomoci ze strany lorda Rothschilda. Ten sice nebyl členem JBD, ale organizaci vždy vyjadřoval podporu. Obecně se dá hovořit o tom, že v minulých letech neprošel návrh, který by Rothschildové neposvětili. Jeho odmítnutí tak jasně signalizovalo změnu poměrů oproti dobám židovské emancipace.

⁷³ To neznamená, že by ostatní strany nesledovaly otázku židovské imigrace. V roce 1895 *Trades Union Congress* pokládal svým poslancekým kandidátům otázky ohledně plánovaného omezení imigrace a zcela jasně byli jeho členové stoupenci takové legislativy.

⁷⁴ Takovým poslance byl i Benjamin Cohen podporující v roce 1905 přijetí *Aliens Actu* s odůvodněním, že se jedná o zákon zaměřený proti přistěhovalcům, nikoliv o zákon motivovaný antisemitismem.

⁷⁵ „Charitativní“ organizace založená v roce 1859. Jejím účelem bylo poskytovat peníze obzvláště chudým členům komunity. Prostředky společnost získávala od bohatších souvěrců. Jejím pokladníkem byl například baron Ferdinand de Rothschild. Více viz <http://www.jewishencyclopedia.com/articles/4248-charity-and-charitable-institutions>, (8. května 2013).

⁷⁶ Slovy členů JBG: „Pouze trpké a zlé je množství cizinců, kteří k nám přicházejí. Vše dobré čeho Židé v Anglii dosáhli, bylo zmařeno přílivem, nekvalifikovaných Židů z Nizozemí a severního Německa.“ Více viz JULIUS, A., c. d., s. 282.

⁷⁷ *Jewish Board of Deputies* (JBD), volně přeloženo jako Rada židovských poslanců je židovská organizace založena v roce 1760. Vznikla poté, co britští Sefardové vyjádřili loajalitu nastupujícímu panovníkovi Jiřímu III. (1738-1820). JBD byla od počátku tvořena zástupci jak seferdských, tak aškenských Židů žijících v Británii. Po celou dobu své existence se JBD aktivně účastnila procesu židovské emancipace a hájila zájmy britských Židů. Organizace existuje dodnes a jejím současným předsedou je Vivian Wineman.

⁷⁸ Skupina Židů žijících až do roku 1492 na Pyrenejském poloostrově, odkud byli vyhnáni po skončení *reconquisty*. Mnoho seferdských Židů žilo také jinde ve středomoří, na Balkánském poloostrově a v Osmanské říši.

⁷⁹ Skupina Židů pocházející ze střední a východní Evropy. Označení Aškenaz pochází ze středověku a jedná se o židovské označení území dnešního Německa.

Ze strany, kterou její oponenti obviňovali z příliš pro-židovských názorů,⁸⁰ a otevřeně hovořili i o ovládnutí partaje Židy, se stala na začátku 20. století strana uvádějící v platnost legislativu, postihující především Židy.⁸¹ Obvinění z antisemitismu si byli politici velmi dobře vědomi a vymezovali se proti tomu, aby byli označováni jako antisemité. Obhajovali se tím, že jednájí o omezení přistěhovalectví, nikoliv o Židech.⁸² Pokud někteří připustili, že si uvědomují důsledky svého počínání pro židovskou komunitu v Británii, hovořili o potřebě Židy chránit. Stoupající míra antisemitismu se měla zastavit přijetím zákona omezujícího přistěhovalectví, což mělo zabránit pogromům, kterých se odpovědní političtí představitelé stále více obávali.⁸³

Ať už snaha vyhovět názorům potencionálních voličů či skutečné obavy z možných dopadů přistěhovalectví vedly konzervativní vládu k přijetí zákona vedoucího poprvé v britských dějinách k omezení imigrace. Zákon známý jako *Aliens Act* byl Parlamentem schválen 11. srpna 1905.⁸⁴ Uvedením zákona v platnost se ministrem zodpovědným za jeho naplnění a za otázky týkající se přistěhovalectví obecně stal Aretas Akers-Douglas (1851-1921).⁸⁵ Platnost zákona, v podobě v jaké byl schválen v srpnu 1905, byla však velice krátká, neboť za pět měsíců prohrála konzervativní strana volby a mezi poslanci vítězné liberální strany se našli mnozí odpůrci *Aliens Actu*.

Problémy spojené s imigrací po roce 1905

Přestože se konzervativní vládě podařilo v roce 1905 prosadit omezení imigrace, volby v roce 1906 skončily jasným vítězstvím opozičních liberálů. Novým ministrem odpovědným mimo jiné i za otázku imigrace se stal Herbert

⁸⁰ Tyto útoky jsou spojené s nesouhlasem ohledně směřování zahraniční politiky konzervativní strany, nejvíce během tzv. východní otázky a během britsko-búrské války.

⁸¹ V čele vlády navíc stál Arthur James Blafour, který později aktivně spolupracoval se sionistickým hnutím.

⁸² Jako tak například činil Arnold White před Královskou komisí: „Musím striktně odmítnout, že se jedná o židovskou otázku. Nijak se nezaobírám náboženstvím těchto lidí a ani se zabývat nehodlám.“ Arnold White (1848-1925) byl spřízněn nejprve se stranou liberální a posléze s liberálními unionisty. Zajímavé je jeho prohlášení před výborem v kontextu jednání odborů úmyslně uvádějící problém imigrace jako židovskou otázku. Více viz JULIUS, A., s. 282

⁸³ Tamtéž, s. 282.

⁸⁴ BRUSTEIN, W., c. d., s. 149.

⁸⁵ Byl po více jak třicet let poslancem konzervativní strany, vládního křesla se dočkal až v Balfourově kabinetu v letech 1902-1905.

Gladstone.⁸⁶ Odpůrci zákona z řad liberálů a labouristů se na Gladstonovi snažili vymoci zrušení či alespoň revizi *Aliens Actu*, na druhé straně ale mělo omezení imigrace mezi poslanci stále velkou podporu. Nový ministr se tak ocitl v nezáviděníhodné situaci.⁸⁷

Oponenti kritizovali zákon především kvůli rozporu s britskou tradicí poskytování azylu politickým či náboženským uprchlíkům. Tu sice *Aliens Act* nezakazoval, na druhé straně ale také přímo nedefinoval, kdo je a kdo není politickým uprchlíkem. Přezkoumání oprávněnosti imigrace do Británie tak zcela spočívalo na úřednících z imigračního výboru (*Imigration Board*). Pomineme-li teoretickou rovinu sporu o to, co je či není v souladu s britskou tradicí, bylo právě dosavadní počínání této instituce terčem kritiky. Slovy Leifa Jonese bylo „nehodné pověsti civilizovaných, svobodných lidí a způsobí velkou škodu na dědičných sympatiích, které k lidem této země chovají chudí a utlačovaní v každé zemi.“⁸⁸

S ohledem na stále nepříznivou situaci v carském Rusku⁸⁹ prosadil Herbert Gladstone v březnu 1906 úpravu zákona, poskytující Židům přicházejícím do Británie z pogromy postižených oblastí statut uprchlíků. Do praxe byly zavedeny i další drobné změny. Ty se týkaly například toho, kolik cizinců může cestovat v podpalubí, aniž by byla loď označena jako imigrační plavidlo. Usnadnění zisku statutu uprchlíka vedlo opozici k oprávněnému konstatování o efektivním zrušení hlavní výhody daného zákona. Přijatá opatření se však ukázala jako pouze dočasná a byla odvolána po zlepšení situace ve východní Evropě.⁹⁰

Z množství argumentů užívaných stoupenci pro omezení přistěhovalců se po roce 1905 stal velmi populární ten, který upozorňoval na

⁸⁶ Herbert Gladstone (1854-1930), nejmladší syn Williama E. Gladstona. Stejně jako jeho otec se věnoval politice a byl členem liberální strany. V letech 1905-1910 pak vedl *Home Secretary* (celým názvem *Secretary of State for the Home Department*) po té co byl roku 1910 jmenován vysokým generálním guvernérem jižní Afriky, nahradil ho ve funkci ministra vnitra Winston Churchill.

⁸⁷ FELDMAN, D., c. d., s. 354.

⁸⁸ Tamtéž, s. 354.

⁸⁹ V carském Rusku i nadále probíhaly protižidovské pogromy. Vláda byla překvapena vývojem situace, když například o Velikonocích v roce 1903 došlo k velkému pogromu v Kišněvě. Ve skutečnosti však nečinila nic, co by pomohlo zlepšit židovské postavení. Naopak byla vina za podobné události svalována na samotné Židy. Nadále pokračovalo i zavádění zákonných omezení vůči židovskému obyvatelstvu a obviňování Židů s ruských neúspěchů a protistátní činnosti. Velká účast Židů v revolučních hnutích těmto argumentů pouze nahrávala. Více viz BÁRTOVÁ, E. c. d.,. 30-35.

⁹⁰ FELDMAN, D., c. d., s. 355.

dopad imigrace na bezpečnostní situaci a nárůst zločinnosti. Tvzení některých konzervativců dokonce došlo tak daleko, že hovořili o zemi ovládané zahraničními zločinci. Jakkoliv se tato tvrzení mohou zdát nadsazená, události ze zimy 1910-1911 poskytly těmto tvrzením značnou podporu.⁹¹

Dne 16. prosince 1910 se čtveřice lupičů vloupala do klenotnictví v Houndsditchy poblíž Whitechapel Road. Byli však odhaleni a při následném útěku v potyčce zastřelili tři policisty. Po prohledání bytu, v němž někteří ze zlodějů žili, byly nalezeny ruské a židovské knihy, což vedlo k označení zločinců za gang imigrantů a anarchistů. Policii se nakonec podařilo nalézt úkryt dvou podezřelých na Sidney Street.⁹² Při následné přestřelce se členy *Scots Guards*⁹³ byli oba lupiči zabiti.⁹⁴ Celé policejní akci přihlížel také odpovědný ministr – Winston Churchill.⁹⁵

Zmíněné události vyústily především díky podání konzervativního tisku⁹⁶ v jasný důkaz ohrožení britské společnosti za strany imigrantů. Případ také vedl k dalšímu zhoršení pověsti londýnského East Endu a byl pokládán za důkaz nebezpečnosti této čtvrti, kde jste podle *Daily Mailu* nemohli odlišit cizince od zločince. Pokud již během 80. let 19. století byla kritizována přeměna některých britských čtvrtí v zahraniční, především židovská ghetta, bylo nyní vyzdvižováno další nebezpečí plynoucí z tohoto stavu, a to neschopnost vypátrat zločince v identické mase jejich krajanů a souvěrců. Pro stoupence *Aliens Actu* byla situace jasná. Lpění na humánních hodnotách a podpora uprchlíků vedla k zaplavení Británie zločinci a anarchisty, jež se vydávali se za oběti teroru.⁹⁷

Natolik „neanglické“ zločiny jako vražda příslušníka policie, vedla k dalšímu zpřísnění legislativy. Winston Churchill připravil další reformu *Aliens Actu*, která však nevešla v platnost. Stalo se tak proto, že se na její

⁹¹ Tamtéž, s. 359.

⁹² Ulice se nachází v londýnském East Endu. Pachatelé se tedy uchýlili do míst, kde je podle veřejného mínění neměla být policie schopna vypátrat kvůli podpoře jejich souvěrců, byli přesto odhaleni.

⁹³ Jednotka britské armády, nasazená kvůli nebezpečnosti pachatelů. Běžní příslušníci britské policie nebyli pro podobné střetnutí dostatečně vybaveni.

⁹⁴ GILBERT, M., *Churchill: A Life*, Londýn, 2000, s. 223-225.

⁹⁵ Winston Churchill (1874-1965) nahradil Herberta Gladstona v čele *Home Secretary*. O důvodech, které vedly budoucího lídra konzervativní strany k dočasnému vstupu do názorově odlišné liberální strany více HAFFNER, S., *Churchill*, Olomouc, 1996..

⁹⁶ Jako s konzervativní stranou sympatizující tisk lze označit například *The Times*, *Daily Mail* či *Pall Mall Gazette*.

⁹⁷ FELDMAN, D., c. d., s. 360-1.

přípravě vyjma ministra podílel k nelibosti části liberální strany i poslanec za konzervativní stranu Edward Goulding,⁹⁸ jehož návrhy byly pro většinu strany jednoduše nepřijatelné.⁹⁹ Dále měl na neúspěch Churchillova zákona vliv i postupný úpadek publicity věnovaný loupeži v Houndsditch. I přesto, že úpravy nevešly v platnost, si představitelé židovské komunity dobře uvědomovali, do jak obtížné situace je smrt tří policistů staví. Záhy po přestřelce mezi dvěma pachateli a policií dne 3. ledna napsal jedne z významných představitelů židovské obce Churchillovy dopis, v němž na něj apeloval, aby neztotožňoval pár anarchistů se zákony společnosti ctící menšinou, snažící se aktivně podílet na životě britské společnosti, nikoliv ji ničit. Soudě podle dalšího vývoje však nepadla jeho slova na úrodnou půdu.¹⁰⁰

V otázce zpřísnění zákona se také velmi angažovala JBD. Ve chvíli, kdy se začalo mluvit o chystané novelizaci *Aliens Actu*, byla na ministerstvu vnitra (*Home Secretary*) zaslána studie dokládající nízké procento zločinů spáchaných Židy. Ministerstvo však zprávu nijak šíře nekomentovalo. Další vlna antisemitismu spojená s odporem vůči imigraci navíc přiměla členy JBD k aktivní podpoře všech, nikoliv pouze židovských imigrantů. Proto byl již v únoru 1911 je založen *Alien Defence Committee*. Plánovaná činnost nové organizace byla v *Der Yidische Zhurnal* charakterizována následovně: „Jsme zde proto, abychom uchránili Židy před antisemitismem a pomohli pozdvihnout imigranty, jejich společenské a politické postavení a dovedli je k úspěšnému zapojení do společnosti, coby občany.“¹⁰¹

Odpor komunit, jichž se měl Churchillův zákon přímo týkat, ztělesněný aktivitou JBD a ADC, stejně jako odpůrci zákona z řad liberálů a labouristů, upozorňovali na snahu vytvořit dvojí právo, jedno pro Brity a druhé pro přistěhovalce. Přelomová je ale skutečnost, že se oběma organizacím dařilo zůstat aktivními během jednání legislativy a nepotkal je podobný osud jako hnutí snažící se jednat o připravovaném omezení imigrace v roce 1902. Stejně

⁹⁸ Edward Goulding (1862-1936), poslanec za konzervativní stranu zasedající v Dolní sněmovně takřka třicet let, poté, co byl jmenován baronem z Wargrave, se stal členem Sněmovny lordů.

⁹⁹ Mimo jiné jeho snaha apelovat na zaměstnavatele, aby vypláceli uprchlíkům minimální mzdy a činili tak pro ně Británii méně lukrativní. Dalším Gouldingovým problémem bylo, že se příliš často nechal ovlivnit názory konzervativních deníků.

¹⁰⁰ FELDMAN, D., c. d., s. 362-3.

¹⁰¹ FELDMAN, D., c. d., s. 363.

důležitým faktem bylo, že během jednání JBD nejednala pouze v židovském zájmu, ale též za ochranu všech dalších přistěhovaleckých menšin.¹⁰²

Během třiceti let od počátku židovské imigrace sice nedošlo v Británii k žádnému pogromu či antisemitismem motivovanému procesu, jakým byla například ve Francii Dreyfusova aféra,¹⁰³ či tzv. hilsneriáda¹⁰⁴ v Rakousku-Uhersku, přesto obecné mínění veřejnosti i jejích politických zástupců o Židech nebylo valné. Židovští přistěhovanci byli viněni z mnoha problému společnosti. Pro židovskou komunitu nebylo dobré ani to, že tato kritika velmi zřídka rozlišovala mezi přistěhovanci a dříve usazenou židovskou komunitou. Proti-židovské averze navíc nejsou spojeny pouze s jednou skupinou společnosti či politickou stranou. Ostatně ke zlepšení situace rozhodně nepřispívalo ani pokračující využívání antisemitismu v rámci politického boje.

¹⁰² Tamtéž, s. 364-5.

¹⁰⁰ Politická aféra odehrávající se na konci 19. století ve francouzské třetí republice. Roku 1894 byl francouzský důstojník židovského původu Alfred Dreyfus (1859-1935) na základě zfalšovaných důkazů obviněn a odsouzen ze špionáže ve prospěch německého císařství. Později byla prokázána jeho nevina, což vešlo v obecnou známost mimo jiné i díky spisovateli Emilu Zolovi (1840-1902) a jeho otevřeného dopisu prezidentovi republiky nazvaném *Žaluji!*. Plně rehabilitován byl Dreyfus až v roce 1906. Mezi novináři pišícími o procesu byl i přední představitel sionismu Theodor Herzl. Více viz <http://www.jewishvirtuallibrary.org/jsource/anti-semitism/Dreyfus.html>, (20. května 2013).

¹⁰⁴ V procesu známém jako hilsneriáda, šlo o údajně rituální vraždu Anežky Hružové v březnu roku 1899, kterou měl provést mladík židovského původu Leopold Hilsner (1876-1928). Hilsner byl obviněn na základě nepřímých svědectví. Po vzetí do vazby a nátlaku spoluvězňů se Hilsner nakonec přiznal a byl odsouzen k smrti. Díky kritice procesu ze strany T. G. Masaryka protestujícímu proti antisemitismu, byl rozsudek zrušen a soud znovu obnoven. Leopold Hilsner byl opět shledán vinným, tentokrát navíc i jako spolupachatel sexuálně motivované vraždy z roku 1898 a odsouzen k trestu smrti. Rozsudek byl císařem Františkem Josefem I. (1848-1916) změněn na doživotí. Karel I. (1916-1918) jej později omilostnil, rehabilitace se však Hilsner nikdy nedočkal. Více viz KOVTUN, J., *Tajuplná vražda: případ Leopolda Hilsnera*, Praha 1994.

3. Projevy antisemitismu v souvislosti s politikou Velké Británie

Projevy antisemitismu během druhé britsko-búrské války (1899-1902)

Konflikt¹⁰⁵ mezi britským impériem a búrskými republikami, Transvaalem a Svobodným oranžským státem, představuje jednak úspěšné zakončení britské imperiální politiky na jihu Afriky,¹⁰⁶ zároveň je ale také prvním význačným signálem počínajícího úpadku impéria a událostí, rozdělující soudobou britskou společnost na příznivce a odpůrce zahraniční politiky konzervativní vlády markýze Salisburyho.¹⁰⁷

V čele kabinetu stál Salisbury až do června roku 1902, kdy jej nahradil Arthur James Balfour (1848-1930).¹⁰⁸ Vlády od roku 1895 až do voleb 1905 netvořili pouze poslanci konzervativní strany, ale rovněž liberální unionisté.¹⁰⁹

¹⁰⁵ Původně nizozemské území na jihu Afriky nazývané Kapsko získala Británie na základě usnesení vídeňského kongresu, jednajícího mezi roky 1814-5 o uspořádání Evropy po napoleonských válkách. Příčinou britského zájmu o búrské republiky bylo nerostné bohatství nacházející se na území búrských republik, jednalo se hlavně o naleziště diamantů poblíž Kimberley a witwaterslandská naleziště zlata v Transvaalu. Objevení nerostného bohatství vedlo k přílivu bílých osadníků (*uitlanderů*) na búrská území. Skutečnost, že se tito přistěhovalci netěšili stejným právům jako Búrové, posloužila britské vládě jako vhodná záminka, umožňující vyvíjet nátlak na vlády těchto států. Búrové tak byli na konci 90. let 19. století nuceni čelit volbě mezi zrovnoprávněním *uitlanderů* s Búry a s tím souvisejícím přidělením volebního práva *uitlanderům*, což by v konečném důsledku vedlo k pohlcení republik britským impériem či ozbrojeným odporem vůči této velmoci. Obecně se předpokládalo, že dvě malé africké země nemají bez výraznější zahraniční podpory šanci proti armádě jedné z předních světových velmocí. K tématu více: FERGUSON, N., *Britské impérium, cesta k modernímu světu*, Praha, 2007. ; SEARLE, G., *A New England? Peace and War 1886-1918*, Oxford, 2004. ; NERAD, F., *Búrský válka*, Praha, 2004.

¹⁰⁶ Za nejvýznamnější propagátory této politiky lze považovat: podnikatele Cecila Rhodese (1853-1902), vysokého komisaře pro Afriku Alfreda Milnera (1854-1925) a ministra pro kolonie v Salisburyho vládě Josepha Chamberlaina (1836-1914).

¹⁰⁷ Robert Arthur Talbot Cascoyne-Cecil, 3. markýz se Salisbury byl britským konzervativním politikem a od Disraeliho smrti v roce 1881 i předsedou této strany. V letech 1885-6, 1886-1892 a 1895-1902 byl předsedou vlády jejího veličenstva. Ve svých vládách zastával zároveň funkci premiéra a ministra zahraničí. Zároveň byl posledním premiérem, který řídil svůj kabinet ze sněmovny lordů.

¹⁰⁸ Konzervativní politik, premiér a předseda konzervativní strany po odstoupení jeho strýce markýze Salisburyho. Na post předsedy strany rezignoval roku 1910 po druhých prohraných volbách. Ve válečném koaličním kabinetu Davida Loyda George (1916-1919) zastával post ministra zahraničí. Mimo jiné je spolu Walterem Rotschildem autorem tzv. *Balfourovy deklarace*.

¹⁰⁹ Liberální unionisté bývali členy liberální strany, od té se však odklonili kvůli nesouhlasu s koncepcí politiky této strany. Jednalo se především o nesouhlas s tzv. *Home Rulem*, tedy zákonem o irské samosprávě. Tuto politickou stranu seskupenou okolo lorda Hartingtona (1858-1908) a Josepha Chamberlaina lze, na rozdíl od strany liberální, řadit k přívržencům

Jedním ze zásadních rozporů mezi vládními stranami a opozicí, tvořenou převážně poslanci liberální strany, byla otázka směřování zahraniční politiky Velké Británie. Toryové a liberální unionisté patřili na rozdíl od opozičních liberálů ke stoupecům další expanze britského impéria, zatímco postoj liberálů byl blízký názorům tzv. *Little Englanderů*.¹¹⁰

Oproti první fázi budování impéria, kdy Británie soupeřila o zámořská území s jinými evropskými státy a snažila se zajistit si velmocenské postavení, byla některými členy opozice nynější politika vnímána jako konstrukt několika málo zájmových skupin sledujících vlastní cíle na úkor státních zájmů. Tyto výklady zahraniční politiky začaly být antisemitské ve chvíli, kdy někteří z kritiků začali dávat do souvislostí britskou zahraniční politiku s teoriemi a úvahami o celosvětovém židovském spiknutí. Mezi přední představitele tohoto spiknutí v Británii měli patřit židovští ranlordi,¹¹¹ obchodníci se zlatem, vydavatelé novin a významní finančníci z londýnského City.¹¹²

Vyjma stoupců liberální strany našly tyto teorie ohlas i u příslušníků jiných, veskrze levicově orientovaných politických stran, jimiž byly např. sociálně demokratické federace,¹¹³ Independent Labour party¹¹⁴, odborářů a zástupců *Labour Representation Committee*¹¹⁵ (předchůdce dnešní Labour party).¹¹⁶

Mužem schopným ve svých projevech zdatně kombinovat odsouzení búrské války, vládní politiky a kapitalismu, spolu s antisemitskými předsudky a konspiračními teoriemi byl například John Burns (1858-1943).¹¹⁷ Ve své

britského impéria. Více o liberálních unionistech a irské otázce viz PARRY, J., *The Rise and Fall of Liberal Government in Victorian Britain*, Yale, 1993.

¹¹⁰ Striktní odpůrci impéria volající po takové Anglii, která by nebyla oslabována účastí ve světových konfliktech a odpovědností za své zámořské državy.

SEARLE, G., *A New England*, Oxford 2005, s. 41.

¹¹¹ Vlastníci výnosných nalezišť zlata a diamantů na území jižní Afriky.

¹¹² JULIUS. A., *c. d.*, s. 270.

¹¹³ *Social Democratic Federation* (SDF) první v Británii založená socialistická strana (1881)

¹¹⁴ *Independent Labour Party* (ILP), socialistická politická strana byla založena v roce 1894. Ve 20. století byla nakonec pohlcena úspěšnější *Labour Party*.

¹¹⁵ Počátky organizace jsou spojené se snahou odborů (TUC) snažících se vytvořit předvolební koalici levicově orientovaných stran. Na pozici sekretáře hnutí byl ILP jmenován budoucí premiér a lídr labouristické strany Ramsay McDonald (1866-1937).

¹¹⁶ FELDMAN, D., *c. d.*, s. 265.

¹¹⁷ John Burns byl britský odborář a člen parlamentu. Podařilo se mu sestavit předvolební koalici zahrnující liberály, radikály, socialisty, odboráře a zastánce prohibice, díky čemuž byl roku 1889 zvolen jako člen *London County Council* (Rada hrabství Londýn). V roce 1892 se stal nezávislým poslancem, kriticky vystupujícím proti konzervativní straně. CREIGHTON, S., *Organised Cycling and Politics: the 1890s & 190*, in: *Battersea The Sports Historian*, No. 15.

protiválečné řeči pronesené v parku *Battersea* dne 20. května roku 1900 během protiválečné akce pořádané uskupením *Stop the War*, dokázal tento muž dát do přímé souvislosti pojmy Žid a kapitalista. Své posluchače upozornil na nebezpečí plynoucí ze stále vzrůstajícího židovského vlivu na světové trhy. Vládu obvinil z využívání britských vojáků ve prospěch militantních kapitalistů a na závěr vyjádřil přesvědčení, že s pomocí moudrosti, prozíravosti a laskavosti stále ještě můžeme zachránit jižní Afriku pro impérium a lidskost, ale pouze tak, že ji odebereme Židům.¹¹⁸

John Burns protestoval téhož roku proti Židům i na půdě parlamentu, když mluvil o britské armádě jako o uniformovaných prostředních židovského vlivu. Dokonce přirovnal vojáky své země během parlamentní diskuse k židovským janičářům. Tuto řeč pak později publikoval jako pamflet nazvaný *The Trial of the Financial Serpent*. Ani při této příležitosti neopomněl zdůraznit, že to byli právě Židé, kdo zapříčinil druhou britsko-búrskou válku: „Kamkoliv se podíváme, najdeme židovského finančníka provozovat, řídit a inspirovat agendu, která vedla k této válce.“¹¹⁹

V představách některých opozičních politiků byl Žid (Disraeli), či Židé (Randlordi) vnímáni jako nepřátelé. A argumenty proti Randlordům začaly být využívány proti Židům jako celku.¹²⁰ Ve stejné době, kdy dochází k rozšiřování myšlenek Karla Marxe (1867-1894),¹²¹ tak dochází i ke ztotožnění Žida s bohatým kapitalistou. V Británii sice existovala etablovaná vrstva bohatých židovských finančníků, jakými byli třeba Rothschildové, ale počet Židů žijících v mnohem skromnějších podmínkách byl několikanásobně vyšší, jak bylo ostatně ukázáno v předchozí části. Identifikace Žida jak „zlotřilého“ kapitalisty, tak podle mého názoru vycházela z mnohem starších - středověkých předsudků vystavených na kritice Židů jako provozovatelů lichvy.

Mezi soudobými antisemitskými argumenty lze nalézt i takové, které se snažily upozorněním na nedávné události ve světě dokázat vzrůstající vliv světového židovstva: „V londýnské City se dnes Židé otevřeně chlubí, že

¹¹⁸ JULIUS, A., c. d., s. 275.

¹¹⁹ Tamtéž, s. 275.

¹²⁰ Tamtéž, s. 270.

¹²¹ Německý ekonom žijící od roku 1849 v Londýně, kde také zemřel. Více jak polovina jeho děl byla vydána právě až po jeho usazení se v Londýně a to včetně trojsvazkového *Kapitálu* (1867,1885,1894).

vyhráli Dreyfusovu aféru a zatáhli Anglii do transvaalské války.¹²² Reynoldsovy noviny, ve kterých bylo toto tvrzení otištěno, patřily k tiskovinám orientovaným na čtenáře pocházející z *working classes*. Vlastníkem týdeníku byl poslanec za liberální stranu – James Henry Dalziel (1868-1935).¹²³ O postoji, který redakce zaujímala k Židům, svědčí rovněž další články publikované na podzim roku 1899, v nichž autoři zcela vážně tvrdí, že „Židé pravděpodobně ovládnou svět[...] v důsledku neustále rostoucího vlivu, který mají na světový tisk a trhy.“¹²⁴

V týdeníku *Justice*¹²⁵ je stejně jako v *Reynolds News* či v díle J. A. Hobsona¹²⁶ upozorňováno na údajný vliv, který mají Židé mít nad světovým tiskem. Židovští mediální magnáti byli navíc podle týdeníku mnohem nebezpečnější než ti křesťanští, neboť „jednájí ve shodě se s nimi spolčenými židovskými kapitalisty roztroušenými po celém světě.“¹²⁷ Na titulní straně stejného čísla týdeníku pak byl uveden seznam Židy vlastněných a Židy editovaných londýnských novin. Mezi jinými se na zmíněném seznamu objevil např. i *Daily Telegraph*.¹²⁸

V čísle vydaném 14. října 1899 se pak o židovských finančnících a jejich pomocnících - židovských štváčích z tisku, hovoří jako o „Zlatu chtivých ghůlech lačnících po krvi.“¹²⁹ Publikované urážky se neomezovaly pouze na finančníky a vlastníky novin židovského původu. Cecil Rhodes byl v *Justice* označen za špeha židovských kapitalistů a sama válka nebyla ničím jiným než „snahou bukanýrů zabrat bohatá území na randu, v zájmu gangu mezinárodních vykořisťovatelů, nijak se nestarajících o zájmy britského impéria, patriotismus či něco podobného.“ Podle tvrzení redakce navíc nebyla

¹²² *Reynolds Newspapers*, 12. listopadu 1899.

¹²³ BRUSTEIN, W., c. d., s. 231.

¹²⁴ JULIUS, A., c. d., s. 271.

¹²⁵ Oficiální týdeník SDF.

¹²⁶ John Atkinson Hobson (1858-1940), další známý kritik búrské války a imperialismu obecně. Radikální politický aktivista vyjadřující se převážně k sociálním otázkám. Věřil v nadnárodní kapitalistické spiknutí a byl kritikem imperialismu. Během druhé britsko-búrské války působil jako korespondent *Manchester Guardienu*. Později se stal členem ILP. Více v HOLMES, C., J. A. *Hobson and the Jews* in HOLMES, C. (ed.), *Immigrants and minorities in British society*, Londýn, 1978.

¹²⁷ JULIUS, A., c. d., s. 272-3.

¹²⁸ Tamtéž, s. 272-3.

¹²⁹ Tamtéž, s. 272-3.

britsko-burská válka prvním konfliktem vyvolaným v židovském zájmu – za takový konflikt považovala třeba francouzsko-mexickou válku.¹³⁰

Uvedená tvrzení redakce nezůstala bez odezvy a vedla k její kritice ze strany čtenářů v říjnu a listopadu 1899. Autorem jedné takové kritiky je i socialista a člen SDF Ernest Belfor Bax (1854-1926), jehož dopis redakci byl otištěn v *Justice* 28. října 1899. Autor v něm obviňuje redakci z antisemitismu na základě účelového spojování židovského původu a majetku. Podle Baxe se nejedná o důležitou skutečnost, „podstatnou snad jen pro antisemity.“¹³¹

Ve svém dopise se dále kriticky vyjadřuje i k přirovnání některých politiků k židovským nástrojům. Vidět v Josephu Chamberlainovi či Cecilu Rhodesovi pouhé židovské loutky mu přijde jednoduše absurdní. Stejně tak absurdní mu přijde tvrzení redakce o Židy kontrolovaném tisku. Na závěr se ještě snaží oddělit názory redakce od obecného přesvědčení socialistického hnutí konstatováním: „Toto vyčlenění Židů na základě speciální pomluvy je zostuzením našeho hnutí.“¹³²

Odpověď redakce na Baxovo nařčení z antisemitismu sepsal Harry Quelch (1858-1913).¹³³ Ten se sice veřejnosti pokusil dokázat, že novináři píšící pro *Justice* antisemité nejsou. Spíše však jen potvrdil protižidovské vyznění otištěných článků, když obvinění z antisemitismu stroze dementoval slovy: „Skutečnost, že jsme otiskli váš příspěvek, je důkazem toho, že socialistické hnutí není unášeno antisemitismem.“¹³⁴ Načež Baxe obvinil z pokrytectví, vyhýbání se označování věcí pravými jmény a ze strachu z židovského vlivu, čímž znovu upozornil na jeho šíři.¹³⁵

Židovská veřejnost si samozřejmě uvědomovala nárůst protižidovského mínění nejen v Anglii, ale v celé Evropě. Diskuse probíhající okolo burské války pro ni nepředstavovaly pouze důkaz tohoto jevu. Zároveň představovaly

¹³⁰ Konflikt mezi Mexikem a druhým francouzským císařstvím mezi lety 1862-7 vyvolaný nesplácením zahraničních dluhů. To vedlo k francouzské intervenci podporované španělským královstvím a Velkou Británií. V roce 1864 bylo s francouzskou podporou vyhlášeno mexické císařství, císařem byl se souhlasem velmocí korunován příslušník habsburského rodu a mladší bratr rakouského císaře Františka Josefa I. (1830-1916) Maxmilián (1832-67). Uměle vybudovaný režim nebyl ovšem v zemi populární a byl násilně ukončen v roce 1867. Více viz KAŠPAR, O., *Dějiny Mexika*, Praha, 2000; JULIUS, A., s. 272-274.

¹³¹ *Justice*, 28. října 1899.

¹³² *Justice*, 28. října. 1899.

¹³³ Quelch nebyl pouze novinářem, ale též odborářem a přesvědčeným marxistou.

¹³⁴ *Justice*, 28. října. 1899.

¹³⁵ Tamtéž.

i příležitost dokázat vlasteneckým postojem vděčnost zemi, která jim poskytla útočiště. To ovšem neznamená, že se Židé nebyli schopni kriticky vyjádřit k otázce britského antisemitismu, což dokládá i článek otištěný v *Der Yidisher Ekspres*¹³⁶ 5. ledna 1900, v němž stojí, že „není otázkou, zda budou Židé za svou domovinu považovat Palestinu či Anglii, ale jak bude Anglie nakládat se svými Židy. Zda jako se svými lidmi, či jako s cizinci.“¹³⁷

Antisemitismus využitý jako jeden z protivládních argumentů během britsko-búrské války nebyl coby důsledek zahraniční britské politiky využit od 70. let 19. století. Ale stejně jako během tzv. východní otázky i nyní se jednalo o zástupný problém využitý v rámci širší opoziční kritiky. Je nevyvratitelným faktem, že v Británii na přelomu 19. a 20. století antisemitismus existoval. Těžko si však lze představit, že by se na něm za daných okolností dala vystavět větší protivládní kritika. Výše uvedené příklady pouze dokládají pragmatické využití protižidovských předsudků rezonujících v určitých částech společnosti. V tomto případě mezi odpůrci dalšího rozšiřování impéria mezi voliči liberální strany a protikapitalisticky orientovanými socialisty.

K využívání antisemitismu je nutno připočíst i zkreslování faktů, jehož se výše zmínění autoři dopouštěli. Přestože existovali židovští majitelé novin či židovští podnikatelé se zájmy na Randu, hovořit o těchto skupinách jako o jednoznačně židovských je velice zveličené. Toto zkreslování skutečnosti pak nejspíš nemělo jiný důvod než vyvolat v posluchačích pocit ohrožení pramenící z nastaveného politického kursu.

O tom, jak „úspěšná“ nakonec tato kampaň byla, ostatně vypovídá snad nejvíce to, že konzervativci spolu s liberálními unionisty dokázali svou politiku úspěšně obhájit a v roce 1900 přesvědčivě vyhrát volby.¹³⁸

¹³⁶ Na sionistické hnutí orientované židovské noviny.

¹³⁷ FELDMAN, D., c. d., 345 s.

¹³⁸ Právě burská válka byla natolik důležitým volebním tématem, že dala název celým volbám, které vešly do dějin jako tzv. „*khaki* volby“, podle charakteristických uniforem britské armády, poprvé nošených právě během 2. britsko-búrské války. O významu konfliktu na předvolební boj svědčí mimo jiné i heslo konservativců – „každý hlas pro liberály, je hlasem pro Búry!“ O volbách vice NERAD, F., c. d. s. 1501-157.

Aféra Marconi

Deset let po skončení druhé britsko-búrské války došlo znovu k projevům antisemitismu jakožto kritiky britské vlády. Kritizována ovšem nyní nebyla pouze zahraniční, ale i vnitrostátní politika. Stejně tak se tato kritika netýkala konzervativní strany, nýbrž strany liberální.

Po skončení mandátu Salisburyho (Balfourovy) vlády se novému lídrovi konzervativní strany nepovedlo vyhrát volby a k moci se tak po deseti letech dostala liberální strana vedená Henrym Campbell-Bannermanem (1836-1908).¹³⁹ Post ministra financí¹⁴⁰ v Campbell-Bannermanově kabinetu zastával budoucí ministerský předseda Herbert Henry Asquith (1852-1928).¹⁴¹ Právě Asquith byl opozicí kritizován kvůli nejasným finančním praktikám na svém ministerstvu.¹⁴² Pod vedením opozičních unionistů navíc začaly být kritizovány také další nejasné finanční operace liberální strany.

První korupční kauzou, se kterou se pojí antisemitské komentáře ve společnosti, je tzv. aféra Marconi (1912-13). Se skandálem byli spojeni čtyři ministři Asquithovy vlády¹⁴³ - David Lloyd-George (1863-1945), který nahradil Henryho Asquitha na ministerstvu financí, Rufus Isaacs (1860-1935)¹⁴⁴ -

¹³⁹ Kvůli zhoršujícímu se zdravotnímu stavu rezignoval v dubnu roku 1908 na post ministerského předsedy. Přesto zůstal lídrem liberální strany a to až do své smrti ani ne o tři týdny později. V obou funkcích byl nahrazen Herbertem Asquithem

¹⁴⁰ *Chancelour of the Exchequer*.

¹⁴¹ Liberální politik a premiér, jeho vláda je mimo jiné spojena s reformou omezující moc Horní sněmovny. Henry Asquith byl nakonec v premiérském křesle nahrazen roku 1916 svým spolustraníkem Davidem Lloydem-Georgem. Vzájemné neshody těchto čelních představitelů liberální strany byly jednou z příčin jejího úpadku na počátku 20. století.

¹⁴² Bylo to právě ministerstvo financí pod vedením H. H. Asquitha, které bylo opozicí označováno jako nenapravitelně zkorumpované. Kritizovaná byla také politika vládnoucí strany vůči irským nacionalistům, vedoucí pouze k udržení u moci a čerpání ministerských výplat.

¹⁴³ V dubnu 1908 H. H. Asquith nahradil Campbell-Bannermana ve funkci předsedy vlády jejího veličenstva.

¹⁴⁴ Poslanec liberální strany, jenž se stal prvním praktikujícím Židem zasedajícím v britské vládě.

právní poradce vlády,¹⁴⁵ Herbert Samuel(1870-1963)¹⁴⁶a Alexandr Murray (1870-1920)¹⁴⁷ zvaný *Master of Elibank*.¹⁴⁸

Opozicí byli uvedeni muži kritizováni kvůli nákupu akcií firmy *American Marconi Company*, společnosti, jejímž předsedou byl Godfrey Isaacs, bratr Rufuse Isaaca. Obchod začal být podezřelý ve chvíli, kdy *English Marconi Company*¹⁴⁹ získala zakázku na výstavbu telegrafní sítě mající za úkol propojit britskou koloniální říši. Tato událost nakonec vedla k obvinění uvedených ministrů z podloudného obchodu na podzim roku 1912.¹⁵⁰

Aférou vyvolaný antisemitismus nebyl cílen jen na bratry Isaacovy, ale týkal se i Herberta Samuela, který byl stejně jako oni Žid. Podobně jako během 2. britsko-búrské války i nyní užívané antisemitské předsudky útočily na údajné úzké propojení židovské obce a světa vysokých financí. Dá se říci, že dobrá finanční situace dvou obviněných a jejich židovský původ, stejně jako dobré zázemí nespravedlivě obviněného H. Samuela, k těmto útokům sama vybízela.

Aféra Indian Silver – „menší Marconi“

Stejně jako Marconiho aféra i případ *Indian Silver* patří mezi korupční kauzy spojené s Asquithovou vládou. Tento případ se přímo dotýkal Edwina Montagu (1879-1924) působícího na ministerstvu pro Indii¹⁵¹ a jeho bratrance poslance za liberální stranu sira Stuarta Samuela (1856-1926), staršího bratra již zmíněného Herberta Samuela.¹⁵²

Stuart Samuel nebyl pouze poslancem, ale také vlastníkem bankovní společnosti. Společnosti, která pro Ministerstvo pro Indii obchodovala se

¹⁴⁵ *Attorney-General*.

¹⁴⁶ Ve vládě zastával funkci *Postmaster General*. Do jeho rezortu patřila britská poštovní síť a od roku 1868 (*Telegraf Act*) také síť telegrafní.

¹⁴⁷ 1. Baron z Elibank působil v asquithově vládě coby *Parliamentary Secretary to the Treasury*, též označován jako *Chief Government Whip*.

¹⁴⁸ FELDMAN, D., c. d., s. 267.

¹⁴⁹ Britská firma mající podíl v *American Marconi Company*. Propojené bylo i vedení obou firem. Dále obě společnosti používaly stejný patent a stejně úzce byly svázány změny v cenách jejich práce.

¹⁵⁰ SEARLE, G., c. d., s. 435.

¹⁵¹ *Secretary of State for India*

¹⁵² SEARLE; G., c. d., s. 436.

stříbrem.¹⁵³ Zveřejnění těchto praktik a příbuznost dvou hlavních aktérů logicky vedlo k jejich obvinění. Židovský původ Edwina Montagu i Stuarta Samuela pak umožnil představitelům konzervativní strany kritizovat údajný židovský vliv na řízení liberální strany a podobnost s Marconiho aférou.¹⁵⁴

V důsledku šetření byl Stuart Samuel donucen rezignovat na funkci poslance. Navzdory poklesu hlasů v dalších volbách se mu i přes pokles získaných hlasů znovu podařilo získat místo ve sněmovně. Samuelovo vítězství vedlo jeho oponenta z konzervativní strany k prohlášení, že „jeho rival využil strašení antisemitismem k tomu, aby získal hlasy židovských voličů.“¹⁵⁵ Na kolik lze jeho postesknutí brát vážně je ovšem otázkou.

Průkazné však je, že se v obou případech snažila opozice využít protižidovských nálad a uškodit tak současné vládě. Rozdíly mezi antisemitismem využívajícím kritiku Asquithovy vlády a kritikou Salisburyho (a Disraeliho) jsou dva. Jednak jsou to nyní konzervativci, kdo se snaží využít antisemitismus ve svůj politický prospěch. Za druhé, na rozdíl od protižidovské kritiky v letech 1899-1902 je ta v letech 1912-13 mnohem méně rozsáhlá. Vzhledem k již zmíněným výsledkům voleb v roce 1900 a stejně tak výsledkům prošetřování obou „korupčních kauz,“ ale ani jedna nebyla příliš úspěšná.

Je ještě důležité konstatovat, že kdykoliv se během mnou sledovaného období uchýlila politická strana k užití antisemitských argumentů, nejednala v rozporu s momentálně zastávanou politickou linií. Liberální strana kriticky hodnotila další rozšiřování britského impéria již dříve. Stejně tak není snaha docílit omezení imigrace překvapivým krokem ze strany konzervativní vlády a rozhodně se nejedná o popření dřívější politiky této strany. Jedná se pouze o snahu co nejlépe chránit britské zájmy. Stejný postoj, tedy nabízení pomoci až do té doby, kdy by tato pomoc ohrozila pozici britské vlády u občanů, nebo v koloniích, pak bude později příčinou britské roztržky se sionistickým

¹⁵³ Tyto transakce byly prováděny přes soukromé společnosti a ne otevřeně přes *Bank of England*, aby se předešlo spekulacím a umělému navyšování cen.

¹⁵⁴ JULIUS, A., c. d., s. 285.

¹⁵⁵ Tamtéž, s. 285.

hnutím.¹⁵⁶ Nakonec i stále více se prosazující levicově orientované strany by poukazovaly na sociální nespravedlnost, i kdyby ji nemohly ztotožnit s bohatými židovskými finančníky. I když právě u představitelů těchto stran docházelo ponejvíc k silnému zkreslování faktů a podněcování nenávisti.

¹⁵⁶ Kvůli problémům, které způsobí židovská imigrace do Palestiny. Byla Británie nucena ve 20. letech přehodnotit svou dosavadní politiku, vyjít vstříc arabskému obyvatelstvu a židovské přistěhovalectví omezit pomocí tzv. bílých knih dvou

Závěr

I k Židům velmi tolerantní britská společnost byla na konci 19. století zasažena po celé Evropě vzrůstající mírou antisemitismu. Přestože se Židům v Británii povedlo v průběhu let úspěšně zapojit do společnosti, ocitla se v 80. letech 19. století, tedy více než dvě stě let od svého návratu na Britské ostrovy, tato menšina opět v určitém ohrožení. Byť nedošlo k žádné zákonné persekuci Židů, ani násilným akcím vůči nim, vedla je historická zkušenost i dobové události k obavám ohledně jejich dalšího postavení.

Mnohdy antisemitská kampaň proti rozsáhlému přílivu chudých imigrantů do Británie nevedla přes veškerou svou útočnost k zrušení práv získaných během předchozích let, jakými byla například možnost studovat na univerzitách či se aktivně účastnit politického života. Vedla však k názorovému rozdělení do té doby spolupracujícího etnika, kdy se na straně jedné ocitají již „poangličtění“ Židé obávající se o ztrátu dobově ne úplně samozřejmých práv a na straně druhé masa nově příchozích utečenců postižená pogromy a snící o stejném postavení, jakého dosáhli jejich souvěrci. Pro mnohé z těchto uprchlíků končila cesta za lepším životem v chudém prostředí londýnského East Endu, provázena vzrůstající mírou antisemitismu a obavami, aby i v Británii nebyli postiženi vlnou násilí.

Ačkoliv byla xenofobní reakce Britů na vzrůstající počet přistěhovalců hlavní příčinou znovu se objevivšího protižidovského myšlení, jsou tyto názory velmi brzy ovlivněny dalšími tehdejšími událostmi. Mezi užívanými antisemitskými argumenty se tak objevily některé již značně typické předsudky, proměna společnosti také ale vedla ke vzniku zcela nových. Díky rozšíření denního tisku a obecně větší informovanosti tak mohlo například dojít k transformaci finančně motivovaných protižidovských předsudků v konspirační teorie hovořící o celosvětovém židovském spiknutí. V představách propagátorů této myšlenky byl svět ovládán skrze Židy vlastněný tisk a finanční instituce.

Druhým důležitým faktorem ovlivňujícím postoj veřejnosti k Židům byla vzrůstající důležitost dělnického hnutí. Příslušníci dělnické třídy byli vděčným publikem horlivě naslouchajícím řečem o vykořisťování, kterého se na nich měli dopouštět židovští (i nežidovští) finančníci a zároveň to byli oni,

kteří žili v přímé blízkosti imigrantů. Uzavřenost těchto židovských komunit a jejich do očí bijící odlišnost samozřejmě jen podporovala xenofobní reakce. Snadnému soužití také nijak nenapomáhali ortodoxní Židé přesvědčení o své exkluzivitě a kritizující poangličtění židovských elit.

Britský antisemitismus nelze plně ztotožnit ani s jednou z hlavních politických stran. V určitém úseku sledovaného období se protižidovské názory objevovaly u členů konzervativní i liberální strany. Důležité je konstatovat, že tyto názory nikdy nebyly stěžejním tématem těchto stran a vždy se pojily se širšími politickými souvislostmi.

U členů liberální strany tak můžeme najít určitý protižidovský postoj během diskusí ohledně dalšího směřování britské zahraniční politiky. Největší pak byla kritika Židů ze strany liberálů během východní krize a druhé britsko-búrské války. Tedy během událostí, během kterých opoziční liberálové kritizovali vládní politiku, a částečné zapojení protižidovské tematiky mělo této politice jen získat další příznivce.

Naproti tomu se politika konzervativní strany zdá dlouhá léta prostá podobných názorů. Obratem je právě až rozsáhlá židovská imigrace a snaha konzervativců této imigraci zabánit, přičemž hlavním problémem, je množství imigrantů ne to, že to jsou Židé. Určité protižidovské výroky jsou proto pouze důsledkem vzrůstající velikosti židovské menšiny ve sledovaném období.

Nejvíce protižidovsky zaměřené pak byly na přelomu 19. a 20. století nové politické strany orientované na dělnické hnutí. Někteří členové SDF, ILP či odborů spojovali ve svých antisemitských názorech snahu o omezení imigrace i kritiku zahraniční politiky Velké Británie. Navíc pracovali s dalšími protižidovskými předsudky, jako například s kritikou židovských finančníků. Právě v představách členů levicově orientovaných stran byly podobné názory doplňovány úvahami o celosvětovém židovském spiknutí zahrnujícím kromě bankéřů, podnikatelů, politiků také vydavatele novin a jiné významné osoby. Rétorika těchto politiků mnohdy vypadala pro dané publikum jako dobře spojené myšlenky marxismu spolu s názory obsaženými například v *Protokolech sionských mudrců*, neboť mnohdy působí dojmem, že se radikální členové těchto stran snažili právě z Židů učinit největšího nepřítele dělníků. Na rozdíl od občasného využití protižidovské tematiky ve vhodnou chvíli praktikovaného poslanci větších stran, potvrzuje dlouhodobé hlásání

protižidovských názorů, ale i horlivost s jakou tak činili lidé, jako byl John A. Hobson o důvěře v pravdivost vlastních názorů.

Přes pro Židy jednoznačné zhoršení situace nedošlo ve viktoriánské a edwardiánské Británii k rozsáhlým pogromům či zákonným persekucím jako ve východní Evropě ani k antisemitismem tak zjevně ovlivněným případům, jakými byla Dreyfusova aféra nebo hilsneriáda. Svou nezanedbatelnou roli v tom má jednak politická stabilita Británie, ale i forma vlády. Obojí v porovnání s realitou carského Ruska nesrovnatelně lepší. Britský antisemitismus nelze jednoznačně spojit s určitou společenskou vrstvou či politickou stranou. I v těch proti Židům nejvíce vyhraněných částech společnosti se totiž našli tací, kteří si nesmyslnost protižidovské nenávisti uvědomovali a zastávali se tohoto etnika, což ve výsledku dokazuje liberálnost britské společnosti.

Prameny a literatura

Prameny

Reports on the Volume and Effects of Recent Immigration from Eadstern Europe, PP 1894, LXVIII. (<http://parlipapers.chadwyck.com/marketing/index.jsp>).

Odborná literatura

ALMOG, S., *Nationalism & antisemitism in modern Europe, 1815-1945*; Oxford, 1990.

BÁRTOVÁ, E., *Židovská emigrace z Ruska, 1881–1953, srovnání carského a stalinského období*; Diplomová práce, Brno 2010.

BRUSTEIN, W., *Roots of hate*, Cambridge, 2003.

CARTIER, J., *Válka proti albigenským*, Praha, 1979.

CLARK, M., *Albion and Jerusalem*, Oxford, 2009.

CREIGHTON, S., *Organised Cycling and Politics: the 1890s & 190*, in: *Battersea The Sports Historian*, No. 15.

COHN-SHERBOK, Da; *Anti-semitism: a history*; Thrupp, Stroud: Sutton, 2002

FELDMAN, D., *Englishmen and Jews*, London, 1994

FERGUSON, N., *Britské impérium, cesta k modernímu světu*, Praha, 2007.

GILBERT, M., *Churchill: A Life*, London, 2000,

HAFFNER, S., *Churchill*, Olomouc, 1996.

HARRIS, J.; *Private Lives, Public Spirit: A Social History of Britain 1870 – 1914*; Oxford, 1995.

- HOLMES, Colin; *Anti-semitism in British Society 1876 – 1939*; New York, 1979.
- HOLMES, C. (ed.), *Immigrants and minorities in British society*, Londýo, 1978.
- JENKINS, R., *Gladstone*, Praha, 2000.
- JOHNSON, Sam; *Pogroms, peasants, Jews : Britain and Eastern Europe's 'Jewish question', 1867-1925*; Basingstoke, 2011.
- JULIUS, J., *A Trials of the Diaspora*, Oxford, 2012,
- KAŠPAR, O., *Dějiny Mexika*, Praha, 2000.
- KOVÁŘ, M., *Benjamin Disraeli*; in *Historický obzor* ročník 2. číslo 3-4.
- KOVIC,
- LAQUER, W., *Měnící se tvář antisemitismus od starověku do dnešních dnů*, Praha, 2007.
- LIPMAN, D., *Social history of the Jews in England, 1850-1950*, London, 1954.
- LUTHER, M., *On the Jews and Their Lies*, Philadelphia, 1971.
- KOVIC, M., *Disraeli and the Eastern Question*, Oxford, 2010.
- KOVTUN, J., *Tajuplná vražda: případ Leopolda Hilsnera*, Praha 1994.
- MESSADIÉ, G., *Obecné dějiny antisemitismu*, Praha, 2000.
- MORTON, F., *Rotschildové: portrét jedné dynastie*, Praha, 2011.
- NERAD, F., *Búrská válka*, Praha, 2004.
- OBERMEIER, S., *Richard Lví srdce*, Praha, 1999.
- PARRY, J., *The Rise and Fall of Liberal Government in Victorian Britain*, London, 1993.
- ROTH, C., *A History of the Jews in England*, Oxford, 1941.
- RUBINSTEIN, H., *The Jews in the Modern World, a history since 1750*, London, 2002,
- SÁDEK, V. a kolektiv, *Židé – dějiny a kultura*, Praha 1997.
- SEARLE, G., *A New England? Peace and War 1886-1918*, Oxford, 2004.
- ŠVANKMAJER, M., *Dějiny Ruska*, Praha, 1995.

TINDALL, G., *Dějiny Spojených států*, Praha: 2000.

VEBER, V., *Židé v novodobých dějinách*, Praha 1997, 323 s.

VITAL, D., *A people apart : a political history of the Jews in Europe, 1789-1939*, Oxford, 2001.

VOLELTZ, A. R., *A Good Jew a Good Englishman: The Jewish Lads Bridge*; Frank Cass, 1995.

VYDRA, Z., *Židé v předrevolučním Rusku a anglosaská historiografie: stará a nová paradigmata?*, in *Slovanský přehled* rok 2011 číslo 5.

WEBB, B., *My Apprenticeship*, Cambridge, 1976.

Dobový tisk

Jewish Chronicle

Justice 1899

Reynolds Newspapers 1899

Internetové zdroje

<http://archive.thejc.com/search/frame.jsp?UseridStr=48,101,229,24,61,121,19,168&ExpireStr=248,101,148,162,148,238,38,248,211,103,124,25,241,167,186,211,29,117,107,207,211,56,252,235&Arch=&SubsNo=48,101,229,24,61,121,19,168>

<http://www.britishnewspaperarchive.co.uk/>

<http://www.jewishencyclopedia.com>

<https://www.jewishvirtuallibrary.org>

<http://parlipapers.chadwyck.com/marketing/index.jsp>

<http://marxists.org/history/international/social-democracy/justice.htm>

